

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Jan Kárník

**Ideologické základy americké zahraniční politiky:
liberalismus Johna Locka**

Bakalářská práce

Praha 2013

Autor práce: **Jan Kárník**

Vedoucí práce: **Mgr. Jakub Franěk, Ph.D.**

Datum obhajoby: **2013**

Bibliografický záznam

KÁRNÍK, Jan. *Ideologické základy zahraniční politiky: liberalismus Johna Locka*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2013. 50 s. Vedoucí diplomové práce Mgr. Jakub Franěk, PhD.

Anotace

Práce se zabývá vlivem Lockovy politické teorie na americkou zahraniční politiku. Jejím cílem je jednak ukázat Lockovu teorii v koloniálním kontextu jejího vzniku jako zdroj amerického excecionalismu a dále vysledovat principy jeho teorie ve „válce proti teroru“ a tzv. „Bushově doktríně“. Pozornost je věnována dvěma dichotomiím, které jsou pro studium americké zahraniční politiky obvyklé – dichotomii realismus-idealismus a izolacionismus-expanzionismus. Pro jejich lepší uchopení je část práce věnována historii rané americké republiky se zvláštním zaměřením na tzv. Monroeovu doktrínu. Práce uzavírá zjištěním, že americké zahraniční politice je vlastní spíše expanzionistická a unilateralistická tradice a že ji nelze přesně vymezit dichotomií realismus-idealismus. Lockova politická teorie je identifikována jako jeden z kořenů amerického excecionalismu a idealismu a principy jeho teorie jsou nalezeny ve válce proti teroru i v Bushově doktríně. Závěr práce poukazuje na nutnost brát v úvahu eurocentrismus Lockovy politické teorie a ideologickou podstatu amerického excecionalismu při studiu americké zahraniční politiky.

Annotation

Main focus of this bachelor thesis is the influence of John Locke's political theory on American foreign policy. Its aim is to reveal the colonial context of Locke's theory and link it with American exceptionalism and also to identify some features of Locke's theory with the "War on Terror" and the so-called "Bush Doctrine". Two dichotomies typical of American foreign policy studies are being examined, realism-idealism and isolationism-expansionism. To understand them better, the thesis examines briefly the history of the early American republic with an emphasis on the so-called Monroe Doctrine. In conclusion, the author states that the tradition of American foreign policy is rather expansionist and unilateralist then isolationist and that it is hard to place it clearly in the realism-idealism dichotomy. Locke's political theory is found at the core of American exceptionalism and idealism and some features of Locke's theory are

found in the “War on Terror” and in the “Bush doctrine”. At the end it is argued, that it is necessary to keep in mind the Eurocentrism of Locke’s theory and the ideological nature of American exceptionalism when studying American foreign policy.

Klíčová slova

americká zahraniční politika, John Locke, liberalismus, realismus, idealismus, izolacionismus, expanzionismus, excepcionalismus

Keywords

American foreign policy, John Locke, liberalism, realism, idealism, isolationism, expansionism, exceptionalism

Rozsah práce: počet znaků (Úvod až Závěr) **100 007**

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 15. 5. 2013

Jan Kárník

Poděkování

Na prvním místě bych rád poděkoval rodičům za jejich podporu a pomoc. Dále děkuji vedoucímu práce Jakobovi Fraňkovi za množství času, které věnoval mému komentování a za jeho nadstandardní pečlivost. Jeho vedení významně prospělo kvalitě práce. V neposlední řadě chci poděkovat Barboře Šiklové za trpělivost.

Obsah

ÚVOD	8
1. ZASAZENÍ DO DISKUZE	11
1.1 John Locke a americké politické myšlení.....	11
2. TEORETICKÁ ČÁST	13
2.1 Realismus a idealismus – vymezení základního rámce.....	13
2.1.1 Dvě kritiky idealismu.....	14
2.2 John Locke a mezinárodní systém.....	16
3. ZAHRANIČNÍ POLITIKA RANÉ AMERICKÉ REPUBLIKY	23
3.1 Deklarace nezávislosti jako zahraničně-politický dokument.....	23
3.2 Izolacionismus a expanzionismus.....	24
3.3 Excepcionalismus.....	25
3.4 Unilateralismus.....	29
3.5 Monroeova doktrína.....	30
4. ZROD VELMOCI	34
4.1 Od Monroeovy doktríny ke studené válce.....	34
4.2 Studená válka.....	35
5. SPOJENÉ STÁTY V ÉŘE UNIPOLARISMU	37
5.1 Od pádu Berlínské zdi k útoku na Světové obchodní centrum.....	37
5.2 Neokonzervatismus.....	38
5.3 Administrativa George Bushe ml.	39
5.4 Válka proti teroru.....	40
6. ODRAZ IDEOLOGICKÝCH KOŘENŮ USA VE 21. STOLETÍ	45
6.1 Odkazy lockovského liberalismu ve válce proti teroru.....	45
ZÁVĚR	49
SUMMARY	52
POUŽITÁ LITERATURA	53

Úvod

Autoři [Deklarace nezávislosti] předložili vzorové zásady svobodné společnosti, které by měli všichni znát a všichni ctít, stále k nim vzhlížet, stále o ně usilovat, a i když je nikdy dokonale nenaplní, stále se k nim blížit, a tak trvale rozšiřovat a prohlubovat jejich působení a všude podporovat štěstí a hodnotný život všech lidí všech barev.

– Abraham Lincoln, 26. června 1857 [cit. v Kagan 2008: 5]

Naše historie je dlouhou snahou dostat naším ideálům. Ale i v našich nejhorších chvílích nás vedly principy uchované v Deklaraci nezávislosti. Díky tomu je Amerika nejen silnější, ale také svobodnější a spravedlivější společností.

– Národní bezpečnostní strategie, září 2002 [NSS 2002: 3].

V jádru americké politiky stojí od jejího počátku soubor ideálů, které byly a jsou napříč časem a nehledě na stranickou příslušnost považovány za základ americké národní identity, za hodnotový kompas americké politiky. Deklarace nezávislosti na základě myšlenky rovného práva všech lidí daného přirozeným zákonem byla v době kvetoucího evropského absolutismu rozhodně revolučním krokem. Americká revoluce je výjimečná tím, že nejen vedla k samostatnosti britských kolonií a vzniku nového státu, ale stvořila i nový politický národ včetně charakteristické národní ideologie. Jak je patrné z citátů uvedených v záhlaví této kapitoly, napříč historií Spojených států se na hodnoty otců zakladatelů hledělo s téměř posvátnou úctou jako na základ americké státnosti. Politická teorie Johna Locka bývá považována za významný zdroj politického myšlení otců zakladatelů, tedy i americké národní ideologie¹. Cílem práce je identifikovat vliv Lockova liberalismu na základní směřování zahraniční politiky rané americké republiky a ukázat, že jeho vliv lze pozorovat od začátku americké státnosti až po současnost. Ukážeme, že kořeny amerického excepcionalismu, tedy přesvědčení o morální nadřazenosti amerických hodnot a o poslání Spojených států jakožto „majáku svobody“, které má silný vliv na americkou zahraniční politiku, lze najít v Lockově přirozenoprávní teorii a v její implementaci během britské kolonizace Severní Ameriky.

Dále se budeme věnovat idealismu a realismu v americké zahraniční politice. Zastávám názor, že idealismus a realismus se v americké zahraniční politice prolínají

---

¹ Diskuse o vlivu na Lockovy teorie na americké politické myšlení viz část 1.1

specifickým způsobem, který se odvíjí od americké národní identity, historických okolností a geografické polohy Spojených států.

S diskusí o vztahu realismu a idealismu v zahraniční politice USA souvisí i diskuse o izolacionismu a expanzionismu Spojených států. V práci si ukážeme, že izolacionistická tradice rané americké republiky je pouze mýtem. Americká zahraniční politika byla v prvních desetiletích své existence expanzionistická a unilateralistická. Svoji argumentaci založíme na analýze pozadí vzniku Lockovy teorie vlastnictví, široké aplikaci této teorie v raných Spojených státech a rozboru dalších aspektů Lockovy přirozenoprávní teorie.

Lockova práce zásadně ovlivnila americkou zahraniční politiku v jejích počátcích a vliv jeho teorie trvá dodnes, jak si ukážeme na srovnání principů jeho teorie s „válkou proti teroru“ a s tzv. „Bushovou doktrínou“.

Práce sestává, kromě Úvodu a Závěru, ze šesti kapitol. V první kapitole krátce shrneme diskusi o vlivu Johna Locka na americké politické myšlení mezi tzv. „liberální“ a „republikánskou“ školou. V následující teoretické kapitole vymezím základní rámec dichotomie realismus/idealismus a představím kritiku idealismu Carla Schmitta a Friedricha Nietzscheho. Dále se budeme věnovat zahraničně-politickým implikacím Lockovy politické teorie – jeho pojetí mezinárodního prostoru, státní suverenity a problematiky preemptivní a preventivní války. Ve třetí kapitole přesuneme svou pozornost na ranou americkou republiku. Nejprve ukážeme Deklaraci nezávislosti v jejím dobovém kontextu a ve světle úmyslů jejich tvůrců jako první zahraničně-politický dokument USA. Dále se budeme postupně věnovat třem tématům. Za prvé, diskusi mezi americkým izolacionismem a expanzionismem. V této části budeme argumentovat, že izolacionismus rané republiky je pouze mýtem, který je založen na víře v americký excecionalismus. Pak pokročím právě k excecionalismu. Představíme koloniální rozměr Lockovy teorie a ukážeme, že především kapitola *O vlastnictví z Druhého pojednání o vládě* má koloniální původ a byla jedním ze zdrojů excecionalismu raných Američanů. Nakonec se budeme věnovat ranému americkému unilateralismu. Jako potvrzení unilateralismu a expanzionismu rané americké republiky budeme krátce analyzovat události, které vedly k artikulaci tzv. Monroeovy doktríny a shrneme její záměr a obsah. Čtvrtá kapitola sestává ze stručného historického přehledu, který slouží k nastínění vývoje od slabé rané americké republiky k bezprecedentní supervelmoci, kterou se Spojené státy staly po konci studené války. V páté kapitole se věnujeme krátce americké po-

zici po konci studené války a stručně představíme neokonzervatismus a jeho vliv na vládu Bushe ml. Pokračujeme krátkou analýzou Bushovy „války proti teroru“ a diskutujeme podobnost mezi „křížovou výpravou“ George Bushe ml. a „svatou válkou“ islámských teroristů. V poslední, šesté, kapitole zkoumáme válku proti teroru a Bushovu doktrínu na pozadí Lockovy teorie. V závěru jsou shrnuty zjištěné poznatky a představeny výsledky práce.

Práce kombinuje prvky historické analýzy mezinárodní politiky Spojených států s kritickým rozborem témat z oblastí mezinárodních vztahů a politického myšlení. Jako zdroje budeme používat primární i sekundární teoretickou a historiografickou literaturu především zahraničního původu. Pro analýzu války proti teroru a Bushovy doktríny budeme používat i veřejná prohlášení prezidenta a oficiální vládní dokumenty.

1. Zasazení do diskuze

1.1 John Locke a americké politické myšlení²

Vliv Lockova liberalismu na rané americké politické myšlení je předmětem obsáhlé debaty, která trvá více než půl století. Debata se odehrává mezi dvěma tábory: liberálním a republikánským. Do první poloviny 20. století byl široce přijímán názor, že Lockův liberalismus byl hlavním vlivem, který formoval americký politický diskurz a ústavní teorii. Locke byl považován za filozofa Ameriky. Práce badatelů jako Louis Hartz, Carl Becker či Richard Hofstadter utvořily to, co začalo být později nazýváno „liberálním konsensem“. Tito autoři přitom vycházeli ze studií rané modernity Lea Strausse a C. B. MacPhersona, pro které byl přechod do modernity doprovázen vítězstvím lockovského liberalismu nad křesťanskými a klasickými předpoklady předmoderní politické teorie.

Tento „liberální konsensus“ byl narušen v 50. a 60. letech 20. století souborem prací, pro které se vžil název „republikánská syntéza“. Ty se snažily v reakci na liberální školu sesadit Locka z pozice nejvlivnějšího filozofa americké revoluce a ukázat, že angloamerické politické myšlení má kořeny jinde než v Lockově liberální tradici. Zvláště význačná je práce J. G. A. Pococka *The Machiavellian Moment* (Machiavelistický moment). Pocock v ní tvrdí, že základní pilíře anglo-americké politiky, jako jsou smíšená vláda, občanská ctnost či občanství založené na vlastnictví, mají svůj původ v městských státech renesanční Itálie a u Machiavelliho a jeho anglických stoupenců, především Harringtona.

Zatímco myslitelé, kteří ustanovili „liberální konsensus“ se podle jejich kritiků až příliš soustředili na Lockovy myšlenky, Pocock a další republikáni dnes naopak čelí kritice z řad další generace badatelů, jakými jsou například Joyce Applebyová, Steven Dworetz či Thomas Pangle. Dworetz například tvrdí, že myslitelé republikánské školy až příliš zveličují význam republikánské tradice v anglo-americkém politickém myšlení 18. století a systematicky potlačují a opomíjejí jasně lockovské myšlenky a diskurz [Ward 2004: 5]. Pocock například, dle jeho názoru, vychází ze straussovské interpretace Locka, avšak odmítá jeho pojetí dějin politického myšlení, se kterým je tato interpretace neoddělitelně spjata [Dworetz 1994: 26].

---

² Jako zdroj k debatě o vlivu Locka na americké politické myšlení je použit [Ward, 2004: 1-7], pokud není uvedeno jinak.

Koncem 80. a začátkem 90. let se tedy Locke (respektive liberální škola) těšil jisté renesanci, nicméně v současné době se debata víceméně zastavila. Jedním z plodů liberálně-republikánské debaty je však poznání, že na revoluční Ameriku mohl současně působit Locke i další myslitelé a zdůrazňováním pouze jedné strany této debaty se tedy zákonitě zastiňuje strana druhá. Otázka, zda John Locke svým myšlením skutečně ovlivnil americkou revoluci, může být předmětem debat. Ward píše, že „na myšlenkách záleží, avšak jak jsme zjistili, na akademické interpretaci těchto myšlenek může záležet ještě více“ [Ward 2004: 1]. Ačkoliv jeho reálný vliv na americkou politiku mohl být menší, než tvrdí liberální škola, samotná diskuse o jeho vlivu zvyšuje jeho dopad na současné americké politické myšlení. Z této pozice budu ve své práci vycházet. Naším cílem není poskytnout další příspěvek do diskuse o ideologickém základu Americké revoluce, ale zamyslet se nad ideovými základy americké zahraniční politiky, které působí i v 21. století. Z výše zmíněné debaty mezi „liberály“ a „republikány“ jasně vyplývá, že Locke v dnešním americkém politickém myšlení zastává velice důležité místo. Lockovo politické myšlení proto budeme pokládat za důležitý faktor při formování amerického politického myšlení od dob americké revoluce až po současnost.

Dalším velkým tématem odborné diskuse o americkém politickém myšlení je vliv Lockova *Druhého pojednání o vládě* na Deklaraci nezávislosti. Zhruba ve 30. letech 20. století se v odborné literatuře zakotvil názor, že Lockovo *Druhé pojednání o vládě* bylo zásadním inspirativním dílem pro Thomase Jeffersona, že bylo „učebnicí revoluce“ pro Američany v letech předcházejících publikaci Deklarace [Handlin, Handlin 1989: 546]. Tento názor byl od 60. let několikrát zpochybněn, když byl vliv na Deklaraci připisován mj. širší tradici přirozeného práva, skotskému osvícenství, či klasickému republikanismu [Armitage 2002: 41]. Ačkoliv byl tedy zpochybněn názor, že Deklarace nezávislosti je přímo odvozená z *Druhého pojednání*, i v současné literatuře se můžeme setkat s tvrzením, že se druhý odstavec Deklarace „dokonale podobá *Dvěma pojednáním*“ [Forster 2011: 131-133].

2. Teoretická část

2.1 Realismus a idealismus – vymezení základního rámce

Velkou debatou v rámci mezinárodních vztahů je debata mezi realismem a idealismem. Spojené státy hrály zásadní roli v artikulaci obou těchto směrů v moderní době. Wilsonovský idealismus dal vzniknout Společnosti národů, studenoválečná zahraniční politika USA byla zase ovládána především realistickým paradigmatem.

Pro lepší pochopení vztahu mezi realismem a idealismem je potřeba zpočátku popsat oba směry v jejich co nejjednodušší podobě. Klasický realismus má čtyři základní předpoklady. Za prvé, národní státy jsou hlavními aktéry v mezinárodních vztazích. Za druhé, v mezinárodních vztazích není žádná vyšší autorita, než je suverenita jednotlivých států. Za třetí, jelikož cílem státu je přežití v anarchickém, násilném prostředí, národním zájmem je co největší akumulace moci. Státy se tedy nesnaží o prosazování morálních či ideologických cílů, snaží se pouze zajistit své přežití. Posledním předpokladem je rovnost a racionalita všech aktérů v mezinárodním systému [Evans, Newnham 1998: 36]. Idealistická (či liberální) teorie má v odpovědi na realistické předpoklady čtyři základní přesvědčení. Prvním je šíření demokracie. Idealisté věří, že pokud by byl v každé zemi na světě fungující demokratický systém, dosáhlo by se stavu věčného míru. Za druhé, pokud by lidé racionálně zvážili své zájmy, dospěli by podle idealistů k závěru, že se válka „nevyplatí“. Třetím přesvědčením je víra v možnost ustanovení mezinárodních institucí, které by korigovaly vztahy mezi státy, ale zároveň respektovaly jejich nezávislost. Posledním rysem idealismu je možnost vždy identifikovat původce agrese a ochota a schopnost mezinárodního společenství agresora společně potrestat [Evans, Newnham 1998: 25].

Idealismus, ve svém standardním výkladu, věří v jeden transcendentní lidský „rozum“, který jsou všichni lidé z přirozenosti schopni nahlédnout, a díky tomu posléze řešit vzájemné konflikty konsenzuálně skrze racionální procedury. Realismus na druhou stranu věří v mnohost těchto „rozumů“, přičemž žádnému z nich nepřisuzuje univerzální platnost či nadřazenost a odmítá existenci společného jmenovatele lidství. Filozofic-

kým jádrem idealismu je v tomto pojetí dualistický univerzalismus, jádrem realismu zase pluralistický partikularismus³ [Barša 2007: 8].

Jelikož pro realismus neexistuje objektivní spravedlnost, jsou mezinárodní vztahy řízeny pouze principem moci a síly. V idealistickém paradigmatu jsou podmínky mezinárodního soužití určeny obecným, transcendentním principem spravedlnosti. Podle Baršy se idealismus a realismus ve své čisté podobě liší ve svých důsledcích – idealismus pokládá násilí za zbytečné a nepotřebné, realismus naopak za nevyhnutelné. Realisté spoléhají na *sílu*, idealisté na *rozum* [Barša 2007: 8, 53-54].

2.1.1 Dvě kritiky idealismu

V následujících odstavcích představíme dvě kritiky idealismu, které ukazují, že sledování tohoto paradigmatu nemusí vést k odbourání násilí, ale naopak k jeho stupňování.

První z nich je kritika Fridricha Nietzscheho. Nietzsche rozeznává dva typy morálky – „otrockou“ a „aristokratickou“. Zatímco otrocká morálka předpokládá, že existuje jediný systém právních norem, jelikož lidé jsou v jádru stejní, aristokratická morálka vychází z toho, že lidé stejní nejsou a že různým lidem odpovídá různá morálka. Zdrojem rozdílu mezi nimi je přístup k utrpení a naplnění. Aristokratická morálka povstává z *přijetí utrpení*, otrocká naopak ze *vzdoru proti utrpení* [Barša 2007: 106-107]. Otrocká morálka tedy v Nietzscheově pojetí odpovídá standardnímu pojetí idealismu, morálka aristokratická zase realismu.

Nietzsche pokládá boj v životě člověka za jeho naplnění a snahu se takovému boji vyhnout za známku slabé vůle a popření lidství. Idealistické završení dějin, tedy svět bez válek, stav kantovského „věčného míru“, by byl podle Nietzscheho výrazem záporného postoje života k sobě samému, otrocké morálky a vedl by k umrtvení lidstva. Nietzscheova otrocká morálka je morálka idealistická. Vyhledává „svět naproti a vně sebe, potřebuje, řečeno fyziologicky, vnější podněty, aby vůbec mohla jednat – její akce je od základu reakcí“ [cit. v Barša 2007: 110]. Takové stavění reality proti sobě slouží dle Nietzscheho k jejímu *ovládnutí*. Zdravá vůle jedná a tím poznává, nemocná (idealistická) chce nejdříve poznat, aby se mohla vyhnout případným nebezpečím.

---

³ Dualistický univerzalismus předpokládá univerzální lidský rozum a z něj plynoucí hodnoty, proti nimž staví všechny ostatní hodnotové systémy jako morálně podřadné. Pluralistický partikularismus naopak předpokládá mnohost lidských racionalit a uznává je za sobě rovné.

Důležité je Nietzscheovo pojetí reciprocity mezi lidmi s aristokratickou morálkou. Zde se objevuje zárodek kritiky idealismu jako ospravedlnění nemorálních prostředků k dosažení vlastních cílů. Jelikož aristokratická morálka přijímá boj jako součást života a jako prostředek sebenaplnění, dá se předpokládat, že prostředky, které v boji použije, budou adekvátní vážnosti boje, tedy že bude rovně odplácet špatné špatným a dobré dobrým, a to přibližně ve stejné míře. Rovnost odplaty neplatí jen v rámci společnosti, ale také mezi společnostmi ve válečném stavu [Barša 2007: 107-115, 148-9]. To znamená, že aristokratická morálka vede k umírněnému souboji, kdežto otrocká se snaží nepřítele naprosto zničit. Právě neadekvátnost odplaty je jedním z hlavních bodů realistické kritiky idealismu.

Politickým společnostem přisuzuje Nietzsche podobné vlastnosti jako lidem – pokud mají zdravou vůli, budou ze své přirozenosti usilovat o zvýšení své moci, rozpřáhat se, růst, chtít získat převahu. Popření této jejich přirozenosti, uzavření do jednotného domácího práva celosvětové obce na místo do práva mezinárodního, kde stále existuje potenciálně násilné poměrování sil, by bylo umrtvením lidstva [Barša 2007: 149-150].

Další kritika idealismu přichází od Carla Schmitta. Právě Schmitt obratně poukázal na to, že idealistický cíl odbourání konfliktů implicitně obsahuje ospravedlnění užití brutálního násilí, když tvrdí, že za vznikem fenoménu totálních válek 20. století stojí právě idealisticky motivovaná snaha o vypuzení násilí z mezinárodních vztahů. Jeho vymezení kategorie politična dichotomií přítel/nepřítel kritizuje směřování politična například s morální dichotomií dobra a zla. Schmitt striktně realisticky odmítá vymezení spravedlnosti transcendentním pravidlem lidství – stát je pro něj jediným zdrojem normativních standardů. Nepřátelství je tak vztahem mezi normativně sjednocenými skupinami – politično je vytěsněno na hranice států. Základním předpokladem politična je existence antagonismu mezi suverénními kolektivy. „Politický svět není *universum*, ale *pluriversum*“ [cit. v Barša 2007: 203]. Snaha nastolit jediné normativní měřítko lid-skosti je popřením politična a snahou o nastolení jediné moci. Z toho důvodu je jakákoli pozitivní definice univerzálního lidství a spravedlnosti falešná, jelikož staví partikulární identitu jednoho společnosti do pozice obecné normy. Podle Schmitta je tedy pokus o nastolení univerzality pouze pokusem ospravedlnit nadvládu jednoho společnosti nad ostatními – snahou prosadit své vlastní zájmy. Pokud společnost označí svoje hodnoty jako univerzální, všelidské, správné či pravdivé, může svého protivníka označit

za pravý opak, tedy přisoudit mu nižší než lidský status a vykázat ho mimo pravidla humánního zacházení. Válka s takovým soupeřem se tedy stává válkou lidstva proti barbarství. Pokud se podle idealistického vzoru za barbarství označí válka samotná, je následná válka proti nepříteli v podstatě válkou proti válce. V tom případě nestačí, aby byl nepřítel pouze odražen, musí být totálně zničen, aby se předešlo jeho budoucí agresí a docílilo se světového společenství s absencí konfliktu. Pokud tedy odsoudíme protivníka nikoliv politicky, ale morálně, ospravedlňujeme tím skrze univerzalizmus použití jakkoliv ničivých prostředků k jeho anihilaci [Barša 2007: 160-163, 203-4, 215, 220].

Schmitt byl i kritikem úsilí nadřadit práva jednotlivců právům států – tedy popření státní suverenity ve jménu univerzálních lidských práv. Takový proces vede podle Schmitta k tomu, že se politický konflikt, který se dříve nacházel na hranicích států, přesunuje zpátky do politického společenství mezi jedince. Velmoci tak vnímají jako nepřítelé skupiny soukromých osob uvnitř států, nikoliv státy samotné. Postupně dochází k rozměňování rozdílu mezi vojákem a civilistou, politikou domácí a zahraniční. Pokud má být zahraniční politika pacifikována a má být ustanovena planetární kosmopolis, ztrácí násilí územně-politické meze. Pokus o potlačení konfliktu mezi státy má tedy zvrácený důsledek – místo jeho zrušení se naopak násilí pandemicky šíří do společnosti [Barša 2007: 214-217].

2.2 John Locke a mezinárodní systém

Nebývalý rozkvět morálních a politických teorií přirozeného práva, spojený s díly Grotia, Hobbese, Pufendorfa a Locka, byl podle Richarda Tucka způsoben zámořskými výpravami a kolonizací probíhající právě v tomto období, která vyvolala otázky, jak se na nově objevených kontinentech v prostředí bez evropské státní moci chovat k sobě navzájem a k nově objeveným národům.

Ačkoliv Locke nebývá považován v první řadě za myslitele v oblasti mezinárodních vztahů, z jeho přirozenoprávní teorie obsažené v *Druhém pojednání o vládě* lze vyčíst četné implikace pro mezinárodní systém. Politická teorie Johna Locka je zvláště zásadním článkem, který spojuje liberalismus s kolonialismem, kvůli Lockově hluboké angažovanosti v kolonizaci Severní Ameriky. Není pochyb o tom, že se Locke problematice mezinárodních vztahů podrobně věnoval. V šedesátých letech 17. století byl účastníkem několika diplomatických misí a pod patronací hraběte ze Shaftesbury se

podílel na kolonizaci Karolíny a stal se spoluautorem její první ústavy [Tuck 1999: 14, 167; Armitage 2004: 602-603].

V literatuře se lze setkat s různými interpretacemi Lockovy představy o fungování mezinárodních vztahů. Například Richard Cox či Peter Ahrens Dorf a Thomas Pangle ztotožňují Lockovu teorii s raným moderním realismem Machiavelliho a Hobbesa, který je založen na principu mezinárodní anarchie a primátu suverenity [Ward 2006: 691]. Z tohoto pohledu je suverenita jediným normativním standardem v mezinárodních vztazích, které se řídí principy sebeobranu a prosazování vlastních zájmů. Na druhé straně Richard Tuck, či Martin Seliger tvrdí, že Lockův postoj lze chápat jako obhajobu silného internacionalismu, který je založen na přirozeném zákoně, jež platí v mezinárodním prostoru a ospravedlňuje do jisté míry i mezinárodní vojenskou intervenci [Ward 2006: 692; Tuck 1999: 177]. V práci se kloním k druhé pozici. Jak ukáží, Lockův přirozený stav je stále platný v mezinárodních vztazích a jeho hlavní vlastností je platnost přirozeného zákona.

Další teoretickou otázkou je otázka Lockova přirozeného stavu, tedy zda se jedná o historický fakt či pouze teoretický koncept. V literatuře, která se zaměřuje na spojitost mezi Lockovou politickou teorií a britskou kolonizací, najdeme argument, že přirozený stav panoval pro Locka na neosídlených pláních a v lesích Severní Ameriky: „Takto na počátku celý svět byl Amerikou“ (49)⁴ [Arneil 1998: 1, 201]. Ashcraft zase tvrdí, že Locke chtěl vysvětlit přirozeným stavem svoji morální pozici, kterou chtěl podepřít historicky pozorovatelným důkazem, aniž by se však snažil tyto dva aspekty (morální a historický) přirozeného stavu spojit dohromady, spíše měly fungovat vedle sebe [Ashcraft 1968: 900]. Podobně i Richard Tuck tvrdí, že ačkoliv šlo o filosofické konstrukce, pokládali myslitelé společensko-smluvní tradice za podstatné, aby byl přirozený stav do jisté míry založen na zkušenosti a byli připraveni poskytnout důkazy jeho existence. Mezinárodní aréna se ukázala jako téměř dokonalý příklad fungování základních principů přirozenoprávních teorií [Tuck 1999: 6-9].

Locke explicitně tvrdí, že přirozený stav stále existuje – je pro něj inherentní vlastností mezinárodních vztahů. Definitivním důkazem existence přirozeného stavu je pro něj právě mezinárodní aréna: „ježto všechna knížata a všichni vládcové „nezávis-

---

⁴ U citací z Johna Locka odkazují na [Locke 1965] (*Dvě pojednání o vládě*) pokud není uvedeno jinak. Číslo v závorce označuje číslo odstavce v *Druhém pojednání o vládě*, s. 139–256

lých“ vlád na celém světě jsou ve stavu přirozeném, je jasno, že svět nikdy nebyl a ani nebude nikdy bez četných lidí v tomto stavu“ (14).

Z tohoto tvrzení plyne další důležitá implikace. Jelikož přirozený stav je v mezinárodních vztazích trvalý, je jasné, že z něj podle Locka nelze vystoupit. To v podstatě znamená, že Locke odmítá ideu ustanovení světové vlády, tedy přenesení suverenity států na vyšší, globální legislativní těleso. A jelikož „stav přirozený má zákon přirozený“ (6), existuje v Lockově pojetí sada morálních pravidel, která vážou politická uskupení v mezinárodních vztazích, a která mají stálou a vyšší platnost než mezinárodní smlouvy mezi státy [Ward 2006: 693].

Tím se dostáváme ke stěžejní otázce, tedy k tomu, jaká jsou tato morální pravidla, která univerzálně upravují vztahy mezi státy?

Zprvu je potřeba si vyjasnit, co vlastně Lockův přirozený zákon přikazuje. Obsahuje tři základní imperativy. První, že „nikdo nemá poškozovati druhého v jeho životě, zdraví, svobodě a majetku“ (6). Druhý, že každý je „povinen zachovati sebe“ (6). Poslední, že každý člověk je stejným způsobem povinen, pokud není ohroženo jeho zachování, „zachovat veškeré lidstvo“ (6) [Ward 2006: 693].

Z těchto příkazů vyplývá zásadní poznatek o povaze Lockova přirozeného stavu. Podle prvního příkazu přirozeného zákona je v přirozeném stavu zakázána jakákoliv neopodstatněná agrese – tedy útok s úmyslem podrobit si cizí život, svobodu či majetek. Protože přirozený zákon zakazuje agresi, zároveň stanovuje v Lockově případě i pravidla pro vedení spravedlivé války. Ta může být vyhlášena pouze v sebeobraně či jako trest za agresivitu jiného státu [Ward 2006: 694].

Abychom mohli pokračovat dál, musíme si vyjasnit specifika Lockova pojetí státní suverenity. Na jednu stranu dává princip neagresivity v mezinárodním přirozeném stavu najevo, že Locke uznává suverenitu jednotlivých společenství, založenou na jejich přirozené rovnosti, plynoucí z rovnosti jejich jednotlivých členů a jejich práva zvolit si takovou formu vlády, kterou považují za vhodnou (která však musí ctít účel, za kterým byla ustanovena). Na stranu druhou však nelze vztahy mezi státy v Lockově pojetí brát jako vztahy mezi suverénními státy v tradičním slova smyslu. Určujícím je pro něj vztah mezi *společenstvím* a *vládou*. Obecně známým principem Lockovy teorie je přenesení určité pravomoci jednotlivců na vládu (stejně tak mohou tyto pravomoci vládě následně odejmout). Jde o pravomoc „činit, cokoli [co by člověk] považoval za vhodné pro zachovu sebe sama“ a trestat porušení přirozeného zákona (129, 130). Ačkoliv jsou

mezinárodní vztahy doménou ustanovených vlád, základním kamenem, na kterém vlády stojí, jsou společenství lidí.

Pokud tedy stát vyhlásí agresivní válku, proviní se dvojnásobem. Za prvé, agresor porušuje přirozenou rovnost všech nezávislých společenství v mezinárodním přirozeném stavu, jelikož si činí nárok na cizí život, zdraví, svobodu či majetek, což je právo, které mu podle přirozeného zákona nenáleží (6). Za druhé, a toto vyplývá z prvního bodu, společenství lidí nemá právo na to, pověřit svou vládu agresivní válkou. Lidé mohou na vládu přenést pouze ta práva, která sami mají. Vláda, která vyhlásí agresivní válku, ztrácí podle Lockovy teorie jak vnější legitimitu, získanou na základě rovnosti lidských společností, tak legitimitu vnitřní, kterou nabyla skrze konsensus ovládaných, a tím se stává pouze sdružením jednotlivců v přirozeném stavu, kteří se uvedli do stavu války s lidstvem [Ward 2006: 696]. Agresi vlády v mezinárodní aréně tak lze spojit s libovolným užitím moci nad rámec práv svěřených jí jedinci ve společnosti. Jak vnější (agresivní) výboj, tak překročení pravomocí vlády ve vnitřních záležitostech státu může být důvodem pro sesazení vlády, avšak není důvodem k rozpadu společnosti.

Tento princip lze dobře sledovat na Lockově mechanismu zákonného podrobení. Pokud je stát dobyt a jeho vláda svržena, neznamena to podle něj automaticky, že má právo si podrobit společnost, nad níž byla tato vláda ustanovena. Podřízení vládě vždy záleží u Locka na souhlasu ovládaných. Stejně tak nemá dobyvatel právo na majetek lidí, jejichž vládu svrhl [Ward 2006: 695-697].

Lockovo popření státní suverenity bylo ve své době velice neobvyklou myšlenkou. V podstatě tím vyjádřil, že zastupitelské instituce, sekulární stát ani listina práv nemůže dokonale zabránit utlačování společnosti ze strany vlády. Jedině možnost lidu posoudit, zda politická moc vládne spravedlivě a schopnost ji případně sesadit, je nejvyšší zárukou dobré vlády. V tomto pohledu se Locke značně lišil od svých současníků. Revolty v raně moderní Evropě nebyly chápány jako politické akty, ale jako sebeobrana před útoky vládce. Na rozdíl od Locka doboví myslitelé nepovažovali lid za držitele politických práv – těmi byly instituce. Svou doktrínu sám označil jako „podivné učení“ a i z dnešního pohledu se jeví nekonvenční a moderní [Tully 1993: 315, 319]. Velice podobně znějící argument pak vnesou Spojené státy v Deklaraci nezávislosti o téměř století později, kdy pokládají za samozřejmé, že vlády odvozují svoji moc „ze souhlasu těch, kterým vládnou“ [Tindal, Shi 2008: 789].

Jak tedy máme vnímat Lockovo pojetí mezinárodních vztahů? Pokud se budeme pohybovat ve vytyčené dichotomii realismu a idealismu, zjistíme, že Locke kombinuje

prvky obou. S realismem můžeme identifikovat jeho uznání rovnosti a do jisté míry i morální autonomie jednotlivých států. Také jasně odmítá možnost, že by státy převedly své pravomoci na vyšší, tedy světovou úroveň. Přirozený stav v mezinárodních vztazích je pro Locka nezrušitelný a v přirozeném stavu stále existuje možnost vzniku násilí. Locke tedy nepředpokládá, že by platnost přirozeného zákona v mezinárodním přirozeném stavu zaručovala mírové soužití. Přirozený stav je plný „obav a ustavičných nebezpečí“ (123). Možnost konfliktu je tedy pro Locka stálou a nevykořenitelnou hrozbou mezinárodních vztahů, přirozený zákon má však za úkol agresí co nejvíce omezit.

Od tvrdých realistů hobbesiánského stříhu se však odlišuje v několika ohledech. Základním z nich je právě existence přirozeného zákona, tedy souboru morálních pravidel, která pokládá za univerzálně platná pro celý lidský druh a která stanovují rámec spravedlivého jednání ještě před vznikem politické společnosti. Locke akceptuje různorodost politických společenství a jejich zákonů, které se odvíjejí od vůle členů těchto společenství a potřeb jejich společného dobra (131), zároveň však uznává možnost univerzálně soudit, kdy se vláda ve svých činech mýlila vůči svým občanům. Z toho vyplývá další idealistický rys Lockovy teorie – popření nedotknutelnosti státní suverenity na úkor uznání a ochrany jisté formy přirozených práv. Jak jsem zmínil, stálou jednotkou mezinárodních vztahů jsou u Locka společnosti s právem na ustanovení politické moci. Pokud stát jedná v mezinárodních vztazích za hranicí přirozeného zákona, je na vině jeho vláda, která se takovým činem prohřešila jak vůči mezinárodnímu společenství, tak vůči lidu, který ji ustanovil. Státy, které na agresí jiného státu reagují například jeho dobytím a svržením vlády, tak v Lockově pohledu osvobozují utlačovaný lid od tyranské vlády. Společnost, která takto přišla o vládu, však zůstává autonomní jednotkou. Dobyvatel ji bez jejího souhlasu nesmí ani podrobit, ani dobytím nezíská právo na majetek jednotlivců, jedině ve formě reparací. Locke se v podstatě snaží ochránit společnost, na rozdíl od vlád, před trestem za porušení přirozeného zákona [Ward 2006: 697, 698].

Otázkou, která se váže na tzv. „Bushovu doktrínu“, je problematika preemptivní a preventivní války. Je vhodné se pokusit vyvodit lockovský úhel pohledu na toto téma.

Zprvu si krátce shrňme, jak se liší preventivní a preemptivní válka.

Můžeme identifikovat čtyři základní rozdíly. První rozdíl je v množství času, které podle odhadu zbývá do vypuknutí konfliktu. Preempce je odpovědí na bezprostřední hrozbu, prevence je reakcí na hrozbu dlouhodobou či na takovou, která ještě nebyla plně zformována. Za druhé, preempce slouží k předejití použití existujících

zbraní či jednotek. Prevence má za cíl zabránit vývoji nového vojenského arzenálu. Za třetí, důsledky v případě nekonání jsou odlišné. Pokud stát nepodnikne preemptivní útok, hrozí mu tím téměř jistý první útok nepřítele a ztratí tedy možnost iniciativy v konfliktu. V případě nekonání preventivní války však pouze postupně dochází ke zhoršování relativní vojenské síly státu a zvyšuje se riziko nákladnější války v budoucnu. Jako poslední se liší popud k válce v obou případech. Ten, kdo zvažuje preemptivní útok, to dělá kvůli přirozenému pocitu motivace k prvnímu útoku, který je prohlubován buď vojenským arzenálem, ze kterého vytěží nejvíce při ofenzivě či vojenskou doktrínou, která ofenzivu preferuje. U preventivního útoku útočník nemusí mít přímý popud k útoku. Ten se může zdát vhodný a proveditelný kvůli slabosti soupeře a bezpečnosti války, kterou poskytuje útočícímu vlastní vojenská převaha nad soupeřem [Brailey 2003: 2].

Jaký postoj k této otázce lze vyčíst z naší interpretace Lockovy teorie? Locke píše, že stav války začíná nejen v případě přímého napadení. Stačí, aby někdo „projevil takový úmysl“, který míří „proti životu druhého člověka“. Člověk tedy smí zabít toho, kdo „dal najevo nepřátelství k jeho existenci“ (16). To dává právo na spravedlivé potrestání agresora nejen napadenému, ale komukoliv, „kdo se připojí k němu v jeho obraně a zastává jeho spor“ (16). Takové vymezení nepřátelství a spravedlivé reakce je velice široké. Svým způsobem činí legitimním jak preventivní útok, jak je popsán výše, tak i humanitární intervenci. Jelikož se stát může protivit svému účelu jak vnější, tak vnitřní agresí, můžeme pokládat za ospravedlnitelný zásah cizí mocnosti i v případě, kdy vláda neplní svůj závazek vůči lidu, tedy ochranu vlastnictví jedinců v širším slova smyslu. Jak ukáží na Bushově doktríně, Lockův univerzalizmus poskytuje ospravedlnění i konfliktu, který je široce považován za preventivní a tedy odporující mezinárodnímu právu⁵.

Lockova teorie mezinárodních vztahů má tedy zvláštní místo v dichotomii realismu a idealismu. Na jednu stranu se nesnaží vymýtit násilí a války ustanovením jedné globální kosmopolis. Považuje jednotlivá politická společenství za rovná. Na druhou stranu leží v srdci jeho teorie silně univerzalistická ideologie přirozených práv. Jeho

---

⁵ V tomto argumentu stavím na analogii mezi mezinárodním přirozeným stavem a přirozeným stavem mezi jedinci před ustanovením politické společnosti. Jelikož lidé vstupem do společnosti předají své právo trestat ostatní jedince politické moci, předpokládám, že politická moc smí vynucovat přirozený zákon stejně jako jedinci v přirozeném stavu. Locke přímo problematiku preemptivního/preventivního útoku v *Druhém pojednání* nerozvíjí, proto je toto jediný způsob, jakým je možné se pokusit dobrat jeho úhlu pohledu.

pojetí mezinárodní politiky se tak nachází na půli cesty mezi hobbesovskou anarchií a kantovským politickým sjednocením [Barša 2007: 350, 353].

Lockova teorie je v tomto smyslu otevřená kritice ze strany Carla Schmitta a Danila Zola⁶, kteří tvrdí, že poukazování na obecně platné lidské principy a zájmy je vždy falešné a nebezpečné. Falešné z toho důvodu, že státy, které hlásají obecnost určitých lidských principů, tak činí, aby získaly legitimitu pro sledování vlastních (často expanzivních) zájmů. Nebezpečné je proto, že do politiky zavádí „morální absolutna“. Válka, pokud vypukne, v Lockově pojetí rozhodně neodpovídá realistické představě o válce mezi morálně rovnými státy – stát-agresor je degradován na úroveň divokého zvířete, které může být po právu vyhubeno. „[Zločinec], který zřeknuv se rozumu, obecného pravidla i míry, jíž Bůh dal lidstvu, vyhlásil nespravedlivým násilím a vraždou na někom spáchanou válku veškerému lidstvu a může tedy býti zahuben jako lev nebo tygr, jedna z oněch divokých šelem, s nimiž lidé nemohou míti společnost ani bezpečnost“. Tato degradace protivníka na nižší než lidský status zároveň ospravedlňuje použití nelidských prostředků k jeho potlačení, čehož se realisté obávají. „Kdo se identifikuje s lidskostí, má nutně sklon chovat se nelidsky“ [Barša 2007: 358].

---

⁶ Danilo Zolo je italský politický myslitel, který po Schmittově příkladu kritizuje idealistickou totalizaci konfliktu. Je kritikem politiky Spojených států po studené válce. Tvrdí, že ať je jejich přístup multilaterální či unilaterální, důležitý je obsah jejich politiky a tím je podle jeho názoru imperiální nadvláda [Barša 2007: 361].

3. Zahraniční politika rané americké republiky

3.1 Deklarace nezávislosti jako zahraničně-politický dokument

Deklarace má v dnešní americké společnosti téměř posvátnou auru, je považována za ústavní dokument či preambuli ústavy USA. Podle *Národní bezpečnostní strategie* ze září roku 2002 (dále NSS 2002) byly Spojené státy ve svých nejhorších historických momentech vedeny principy zakotvenými právě v Deklaraci [NSS 2002: 3]. Přinejmenším od občanské války je nejvíce pozornosti věnováno částem, ve kterých se hovoří o „samozřejmých pravdách“⁷, týkajících se práva na „život, svobodu a sledování osobního štěstí“ [Armitage, 2002: 39]. Často se však zapomíná na to, s jakými úmysly byla Deklarace vytvořena a co se od ní očekávalo.

Na Deklaraci je potřeba nahlížet ne jako na vnitropolitický, ale jako na první zahraničně-politický dokument Spojených států amerických. První a poslední odstavce, které bývají při analýze opomíjeny, hovoří o důvodech, proč vůbec Deklarace vznikla. Hlavní premisa tohoto dokumentu je, že Spojené státy chtějí „zaujmout mezi mocnostmi světa své vlastní a rovné místo“, čehož chtějí dosáhnout proto, aby mohly „vyhlásit válku, uzavírat mír, vstupovat do společenství, navazovat obchodní styky, a vykonávat všechna jednání a všechny záležitosti, jak nezávislé státy po právu činí.“ Co ve skutečnosti Deklarace prohlašovala, nebyla přirozenoprávní teorie, která měla vést Spojené státy skrze těžké momenty historie, ale fakt, že „tyto spojené kolonie jsou a po právu mají i napříště tvořit svobodné a nezávislé státy;“. Z tohoto pohledu je druhý odstavec pouze vedlejší premisou dokumentu, podle které lze odmítnutí svrchované moci odůvodnit přirozeným zákonem [Armitage 2002: 43-46].

Deklarace zajímavě kombinuje prvky přirozeného a pozitivního práva. Odvoláním se na přirozeně právní teorii chtěla dosáhnout přijetí Spojených států do systému pozitivního mezinárodního práva [Armitage 2002: 62]. Na základě univerzalistických principů měla zajistit Spojeným státům místo v mezinárodním systému, který byl řízen principem státní suverenity. Zvláštní kombinaci idealismu a realismu, která je pro americkou zahraniční politiku charakteristická, lze tak najít už v jejím prvním svolání.

---

⁷ Veškeré citace Deklarace nezávislosti citovány z [Tindall, Shi 2008: 789-791]

3.2 *Izolacionismus a expanzionismus*

Velice často se můžeme setkat s názorem, že Spojené státy sledovaly během svého zrodu a v prvních desetiletích po revoluci izolacionistickou, neutrální a nekonfliktní zahraniční politiku. Celá řada (nejen) amerických historiků a politologů se vyjadřuje v tom smyslu, že zhruba první půlstoletí americké zahraniční politiky bylo vedeno izolacionisticky. Tento názor byl velice vlivný na poli diplomatické historie mezi lety 1960 a 1990. Vychází často z mylné interpretace Washingtonova Projevu na rozloučenou z roku 1796, ve kterém označil odcházející prezident za žádoucí „vyhýbat se trvalým svazkům s jakoukoliv částí ciziny“. V některých případech je za explicitní potvrzení izolacionistické politiky považována i Monroeova doktrína [Barša 2003: 20; Restad 2012: 64, 65; Loveman 2010: 10; Kagan 2008: 129]. Izolacionismus je však termín, který se pro ranou zahraniční politiku začal používat až před první světovou válkou.

Washington ani Jefferson ve skutečnosti nebyli izolacionisté. Jejich cílem rozhodně nebylo Ameriku izolovat od mezinárodní politiky, diplomacie a obchodu a stejný postoj zastávali i jejich následovníci v následujícím půl století [Herring 2008: 6; Loveman 2010: 9-10]. I slavný příběh o „městě na kopci“ Johna Winthropa, který je základním kamenem izolacionistického přesvědčení, je v podstatě izolacionistickým mýtem. Cílem prvních náboženských poutníků nebylo vytvořit nový svět, ale nabrat v něm síly na zpětnou reformaci Evropy. Jejich cílem bylo vytvořit základnu pro budoucí „protiútok“ přes Atlantik [Kagan 2008: 12].

Teze o americkém izolacionismu stojí na značně eurocentrickém pohledu na americkou zahraniční politiku. Jako taková obsahuje popření sama sebe. Podle klasického paradigmatu se Spojené státy rozrůstaly a zároveň byly izolacionistické. Přesvědčení o americkém izolacionismu je možné vysvětlit tím, že se za americkou zahraniční politiku považovala pouze politika směřující přes Atlantik k Evropě. Pokud bychom však takto uvažovali, museli bychom přiznat inherentní legitimitu americké myšlenky „zjevnému předurčení“, tedy přesvědčení, že Spojené státy přirozeně „dorostou“ přibližně do dnešních rozměrů, což je spojeno s implicitním uznáním amerického excepcionalismu, tedy přesvědčení o americké výjimečnosti. Izolacionistický „mýtus“ tedy pramení z toho, že americká expanze na západ není poměřována měřítkem imperiálním či kolonizačním, tedy měřítky zahraniční politiky, ale jako politika domácí, tedy nepatřící do oblastí mezinárodních vztahů [Restad 2012: 64-65]. V nadcházející části budu

argumentovat, že kořeny přesvědčení o excecionalismu a také izolacionismu rané americké republiky lze najít v práci Johna Locka.

3.3 *Excepcionalismus*

Americký excecionalismus je přesvědčení o tom, že Spojené státy jsou nejen výjimečné, ale především „lepší“. Má kořeny už v Evropě, lépe řečeno v přesvědčení Angličanů o jejich rasové a kulturní nadřazenosti, nadřazenosti protestantského náboženství a jejich politických institucí. Původní osidlování Severní Ameriky bylo civilizační misí, předvojem anglické civilizace ukazující lidstvu cestu k budoucnosti. Pocit anglické kulturní nadřazenosti se posílil po tzv. Slavné revoluci z roku 1688, která ovlivnila i život na druhé straně Atlantiku a vedla k uvědomění si výjimečnosti Anglosasů, jejich svobod na pozadí evropských absolutistických monarchií [Kagan 2008: 16-19]. V této době také poprvé vychází Lockova *Dvě pojednání*. Tento spis měl velký vliv na anglické liberální myšlení a také se výslovně týkal americké kolonizace. Jak jsem zmínil, Locke byl osobně angažován ve vysokých kolonizačních úřadech a podílel se na správě Karolíny. Dnešní ostrov Edisto poblíž Charlestonu se původně nazýval Lockův ostrov [Tuck 1999: 167-168]. Největší vliv na americkou kolonizaci měla jeho slavná pátá kapitola z *Druhého pojednání*, kapitola *O vlastnictví*. Ta ve své podstatě poskytovala kolonizátorům filozofii, založenou na přirozenoprávní argumentaci, která ospravedlňovala zábor indiánských území.

Shrňme si velice stručně Lockovu teorii vlastnictví. Jejím důležitým prvkem je možnost vzniku soukromého vlastnictví, aniž by byla ustanovena politická moc, tedy v přirozeném stavu. Nárok na soukromé vlastnictví je podle Locka přirozeným právem každého člověka, které není vázáno na existenci státu a má tedy univerzální platnost.

Veškerá půda a vše na ní je v přirozeném stavu vlastnictvím všech lidí (26). Člověk je vlastníkem své vlastní osoby, tedy i vlastníkem své vlastní práce. Pokud člověk spojí svou práci s některou částí přírodního obecného vlastnictví, učiní tuto věc svým vlastnictvím, na které už nikdo jiný nemá právo (27). Stejný princip se vztahuje i na půdu, kterou člověk „obdělává, osévá, zvelebuje, pěstuje“ (32). Locke pokračuje argumentem, že člověk má právo pouze na takovou část obecného vlastnictví, kterou přímo užívá. Pokud ohradí více půdy, než je schopen obdělat a využít, je tato přebytečná půda stejně považována za „pustou“ a volnou k zabránění někým jiným (38). Nadbytek

může podle Locka člověk nabýt, pouze pokud smění plody své práce za komodity, které se nekazí, tedy tím, že společnost zavede peníze (47). Přijetí peněz je jedinou možností, jak dále zvětšovat svůj majetek nad rámec vlastní spotřeby. Proto Locke tvrdí, že tam, kde peníze zavedeny nebyly, nestojí za to půdu ohradit a tak se dá místním obyvatelům přiřknout právo pouze na půdu, kterou používají na uživení sebe a svých rodin (48). Pokud se tedy obyvatelé některé země „nepřipojili k ostatnímu lidu v souhlase užívání společných peněz“, je podle Locka téměř jisté, že se na ní nachází půda, jež leží ladem a je tedy stále společná všem lidem a volná komukoliv k užívání (45).

Skutečností, která byla badateli v Lockově spisu často přehlížena, je relativně vysoká četnost odkazů na Ameriku a na její domorodé obyvatele při argumentaci o přirozeném stavu. Téměř polovina všech odkazů na Ameriku či na Indiány v Lockově práci se nachází v kapitole *O vlastnictví* [Arneil: 1994: 608]. Pokud vezmeme tento fakt v úvahu, společně s kontextem vzniku jeho práce a jeho osobní motivací, začne být patrné, že jeho práce je, mimo jiné, obhajobou anglického kolonialismu [Arneil 1998: 1-2].

Jedním z důvodů, proč Locke kolonizaci Severní Ameriky obhajoval, byly ekonomické důvody. Válka s Holandskem, mor a Velký požár Londýna oslabily anglickou ekonomiku a Locke se připojil mezi autory, kteří obhajovali kolonizaci před početnými kritiky jako dodatečný zdroj příjmů [Arneil 1994: 592-593]. Tuck zase tvrdí, že Lockovu teorii do jisté míry formoval způsob, kterým založil a spravoval William Penn Pensylvánii. Penn se stal známým svým smířlivým přístupem k původním obyvatelům, považoval je za pravé vlastníky americké půdy a chtěl ji od nich odkupovat. Pennův přístup ke zřízení kolonie byl naprosto opačný než Lockův a otrásl principy, na kterých byly dosud kolonie v Americe ustavovány [Tuck 1999: 178]. Armitage vysvětluje četnost odkazů na Ameriku v této kapitole Lockovou účastí na tvorbě třetí revize *Základní ústavy Karolíny* roku 1682 [Armitage 2004: 615-616]. Shoda mezi badateli panuje v tom, že Lockova teorie měla poskytnout anglickým kolonizátorům argument, kterým bylo možné ospravedlnit zábor americké půdy obývané původními obyvateli [Tuck 1999: 177; Arneil 1998: 2; Armitage 2004: 618].

Locke ve *Druhém pojednání* vytvořil striktní dichotomii mezi přirozeným stavem a politickou společností a přisoudil oběma jejím stranám pevně dané atributy. Civilizovaný člověk v politické společnosti je podle něj člověk pracovitý, řídí se rozumem a podléhá vládě, která funguje na základě jasně vymezených zákonů. „v přirozeném stavu nepracuje, je pověřivý a nepodléhá ničí vládě. Oba mají

schopnost používat rozum, druhý z nich si však vybral tak nečinit. Locke tímto přístupem záměrně ignoruje řadu faktů, které by jeho jasné rozdělení na „divochy“ Nového světa a civilizované muže v Anglii, mohlo nabourat. Společenství, která měla v Americe ustanovené různé formy vlády, nebo případy domorodců, kteří učili Angličany obdělávat v Americe půdu, jsou Lockem ignorovány, jelikož by nezapadaly do jeho vymezené dichotomie. A jak tvrdí Arneilová, představa, že by značně sofistikované společenství domorodých obyvatel mohlo vědomě odmítnout princip soukromého vlastnictví ve prospěch komunitní ekonomiky, je něco téměř nemyslitelného pro filozofa, který pokládá za původ a účel společnosti ochranu soukromého vlastnictví [Arneil 1998: 202]. Locke definoval politickou společnost způsobem, který redukoval původní společnosti v Severní Americe na historicky méně vyvinuté společnosti evropského typu⁸ a vlastnictví je definováno způsobem, do kterého indiánský způsob využívání půdy nezapadá. Předpokládá, že přirozeností člověka je hromadění „příjemností“, v čemž je evropský systém efektivnější a vyspělejší, a původní obyvatelé by se mu tedy měli přirozeně podvolit [Tully 1993: 139, 161]. Jelikož původní obyvatelé nezvelebují úrodnou půdu prací, nemají podle Locka ani setinu příjemností, které mají Angličané. „Král rozsáhlého a úrodného území žije, bydlí, a šatí se zde hůře než nádeník v Anglii“ (41). V jádru Lockova argumentu stojí tvrzení, že vláda si může nárokovat moc pouze nad územím, které bylo někým přivlastněno, tedy vyjmuta ze společného vlastnictví kultivací [Tuck 1999: 176].

Forma Lockova argumentu jako taková, tedy učinění půdy svou vlastní jejím obděláváním, má koloniální původ. Ze zkušenosti španělské kolonizace Angličané věděli, že dobytím mohli získat nadvládu nad obyvateli země, ale nemohli si jím přisvojit tamní půdu. Podobně byl opuštěn argument, že si lze půdu nárokovat kvůli jiné víře původních obyvatel. Přisvojení neobdělané půdy prací byl tak poslední argument, který zbyl. Jeho původ můžeme najít už v počátcích osídlování Karolíny. Královské granty z let 1629 a 1663 mluvily o povolení osídlit ta území, která nejsou zemědělsky obdělána a jsou obývaná „barbary“ [Armitage 2004: 618-619]. Ačkoliv jsou tedy některé principy Lockovy teorie převzaté z dřívějších prací obhajujících anglický kolonialismus, jeho závěry jsou originální v tom, že jeho teorie je založená na přirozeném právu na život, svobodu a majetek a že vlastnictví, i jeho hodnota, pochází ze zemědělské práce. Podle Locka má člověk právo na obdělávání půdy, která leží z anglického úhlu pohledu ladem,

---

⁸ „Tak vidíme, že v Americe, jež je stále ještě obrazem prvních dob Asie a Evropy...“ (108).

tedy není zemědělsky kultivována. Právo na půdu, získané jeho tisíciletým obyváním, bylo najednou překonáno výrazně anglickým způsobem nabývání vlastnictví a s tím související zničení původního socio-ekonomického uspořádání je předkládáno Lockem jako nevyhnutelný a ospravedlnitelný historický vývoj [Tully 1993: 162]. Tvzení, že obyváním půdy nevzniká nárok na její vlastnění, bylo zásadním obratem v tradici teorií vlastnictví. Raní angličtí kolonizátoři se setkávali s problémem, že nárok původních obyvatel na půdu byl stejný jako jejich, protože byl založen pouze na obyvání. Lockův argument, který shledal jako původ vlastnictví práci, byl pro pozdní koloniální období a mladou republiku vhodným způsobem, jak půdu legitimně získat na úkor původních obyvatel [Arneil 1998: 169-170].

Takový přístup lze dobře pozorovat například na politice Thomase Jeffersona vůči původním obyvatelům během doby jeho prezidentství. Inspirován Lockem, Jefferson považoval Indiány za lidi nacházející se v přirozeném stavu a domníval se, že dříve či později bude nevyhnutelné, aby byli asimilováni do americké společnosti se vším, co příslušnost k takové společnosti obnáší. To jasně demonstroval během jednoho proslovu ke kmenu Čerokijů. Těm, kteří se chtěli podříditi americké vládě, dal najevo, že aby tak mohli učinit, musí nechat lovení a začít s farmařením. Těm, kteří tak učinit nechtěli, zbývala jediná možnost – přesunout se na západní břeh řeky Mississippi [Arneil 1998: 193-194]. Pro Jeffersona stál, dle Lockova vzoru, na prvním místě rozum. Tento rozum podle jejich názoru velel lidem nabýt soukromé vlastnictví a za účelem jeho ochrany utvořit politickou společnost. Pro Indiány, kteří se podle nich stále nacházeli v přirozeném stavu, bylo podle této logiky časem nevyhnutelné a dobré, aby se přizpůsobili americkému způsobu organizace společnosti, jelikož byla založena na hlubším porozumění univerzálnímu lidskému rozumu – nacházela se v pokročilejším stádiu historického vývoje [Arneil 1998: 192].

Teorie Johna Locka, alespoň její část *O vlastnictví*, je tedy sama o sobě značně eurocentrická, jelikož předkládá argument, že legitimní politické společenství lze ustanovit pouze za předpokladu existence soukromého vlastnictví, které je vázáno na obdělávání půdy. Vychází z potřeb kolonizátorů Severní Ameriky a z tradice anglické společnosti, kultury a náboženství. Je to tedy teorie partikularistická, avšak svoje závěry staví na předpokladu univerzálního rozumu. Locke nezavazuje původní obyvatele práva na vlastnictví. Každý si může nárokovat vlastnictví americké půdy za předpokladu, že povede usedlý agrární způsob života, zapojí se do obchodu užíváním peněz, stanoví zákony chránící jeho život, svobodu a majetek a uzná superioritu křesťanských principů

[Arneil 1998: 166]. Locke tedy poskytl ospravedlnění pro expanzi a podmanění původních indiánských kmenů a přispěl k tomu, že je dodnes raná americká politika široce považována za izolacionistickou a americká expanze na západ vykládána jako domácí dění, jako nezadržitelný a samozřejmý postup vyspělejší kultury.

Locke založil svou univerzalistickou přirozenoprávní teorii na realitách svého vlastního národa a typicky anglický způsob vedení společnosti zahalil do hávu všeobecné platnosti, diktované rozumem, který však neměl být vlastní pouze Angličanům či Evropanům, ale všem příslušníkům lidského druhu. Angličtí kolonizátoři byli v Severní Americe svým způsobem agresory, ale svou agresi obhajovali přesvědčením o vyšší historické vyspělosti a pokročilosti své vlastní kultury. Raná americká expanze opatřená argumenty Johna Locka tak v sobě nese mnoho rysů idealistického imperialismu.

3.4 Unilateralismus

Ranou americkou zahraniční politikou tedy nelze považovat za izolacionistickou. Pokud se zaměříme na způsob, jímž byly vedeny vztahy s evropskými mocnostmi, dospějeme k závěru, že tendence americké zahraniční politiky v jejích začátcích popisuje lépe termín *unilateralismus*. Raný americký unilateralismus charakterizuje důraz na ozbrojenou neutralitu, autonomii a odmítání trvalých spojení [Loveman 2010: 3].

Unilateralistický postoj přirozeně vyplýval z americké situace a to kvůli několika faktorům. Prvním z nich byla výhodná zeměpisná poloha Spojených států. Přímou na kontinentu nečelili přímé velmocenské síle evropských států a mohly si tedy dovolit rozšiřovat svoje území a zlepšovat svou ekonomiku na kontinentu bez nutnosti mezinárodních závazků [Herring 2008: 6]. Druhým faktorem je zmíněný americký excecionalismus, který byl už v 90. letech 18. století rozšířený napříč politickým spektrem. Jefferson i Hamilton, známí političtí rivalové, se shodovali v tom, že Ameriku čeká budoucnost světové velmoci. Američané byli přesvědčeni o své morální nadřazenosti, kterou čerpali ze srovnání s Evropou, bylo tedy logické, že se chtěli vyhnout kontaminaci její „špatnou“ politikou [Kagan 2008: 141; Herring 2008: 6]. Přesvědčení o vlastní výjimečnosti vedlo Spojené státy k tomu, že se ideologicky vymezovaly vůči evropským mocnostem. To však v praxi nemělo za důsledek snahu Spojených států o mezinárodně-politickou izolaci, ale spíše rozhodnutí jednat unilaterálně, podle vlastní vůle a bez trvalých závazků. Spojené státy od počátku čile obchodovaly se světem, vysílaly emisary a

lodstvo na všechny kontinenty, válčily a pěstovaly zahraniční vztahy ve shodě s mocenskou politikou, která tehdy dominovala evropskému státnictví [Loveman 2010: 11].

Americká zahraniční politika se v době revoluce zmítala mezi velkými ambicemi a ochromující slabostí. Spojené státy si přitom uvědomovaly význam mezinárodní kooperace již od samého počátku své samostatné existence [Kagan 2008: 65]. Jak jsem zmínil výše, Deklarace nezávislosti byla sepsána právě za tím účelem, aby mohly kolonie uzavírat vlastní mezinárodní dohody, jmenovitě dohodu s Francií, na kterou byla Deklarace především mířena [Armitage 2002: 48, 51]. Původ, politická ideologie a samotná existence Spojených států ohrožovaly kolonizační zájmy evropských mocností na západní polokouli, čehož si byl George Washington dobře vědom. Uvědomoval si, že Spojené státy působí *uvnitř* nebezpečného mezinárodního systému ovládaného evropskými mocnostmi, ne v izolované pozici na jeho kraji. Během francouzských revolučních válek hrozilo Spojeným státům vtažení do konfliktu mezi Anglií a Francií a rozdělení jejich elit na přívržence jednoho či druhého státu. Washingtonova slavná rada v Projevu na rozloučenou, tedy zachovat neutralitu a vyvarovat se „trvalých svazků“, byla motivována snahou předejít takovému rozdělení, vyhnout se zatažení do konfliktu a poskytnout mladé republice čas na zesílení a konsolidaci jejích institucí. Jeho rada neměla za cíl být dlouhodobým principem americké zahraniční politiky – měla být pouze dočasným taktickým manévrem [Loveman 2010: 12; Kagan 2008: 127].

3.5 Monroeova doktrína

Podobně jako Washingtonův „projev na rozloučenou“, byl i projev prezidenta Jamese Monroea z konce roku 1823, v němž byla poprvé formulována slavná Monroeova doktrína, reakcí na domácí i zahraničně-politickou situaci.

Z domácích faktorů ovlivnily znění projevu nadcházející prezidentské volby a diskuse o protipirátských opatřeních a opatřeních proti obchodu s otroky [Loveman 2010: 45]

Hlavním tématem tehdejší americké politiky však byla otázka otroctví. Na začátku 20. let 19. století začala americká Unie nabírat podobu dvou nepřátelských společností s odlišnou ideologií. Tento problém, který měl jak domácí, tak zahraničně-politický rozměr, ovlivnil i znění Monroeova projevu. Když Haiti v roce 1804 získalo

nezávislost po vzpouře otroků, američtí jižané se začali obávat šíření ducha vzpoury mezi svými vlastními otroky. Jejich hlavním politickým cílem, který byl nadřazený jakémukoliv jinému ekonomickému či geopolitickému zájmu, se stala snaha o zachování otroctví a udržení stávajícího systému. Strach ze zažehnutí jiskry vzpoury mezi otroky hnál Jih k agresivní expanzionistické politice, která měla zajistit „čistotu“ hranic, tedy dosáhnout toho, aby v jeho blízkém sousedství nebyl stát, ve kterém byli otroci osvobozeni, jelikož to by bylo hrozbou pro stabilitu jižanského otrokářského systému [Kagan 2008: 201-204, 207]. Důležitou roli sehrála v artikulaci doktríny Kuba. Už na začátku 19. století se američtí předáci shodovali na tom, že Kuba „tvoří přirozené panství Spojených států“ [Kagan 2008: 145]. Její anexe by však po dohodnutém Missourském kompromisu mohla způsobit rozepře mezi Severem a otrokářským Jihem a posunout rovnováhu sil směrem k Jihu. Pokud by však měla Kubu získat Francie či Anglie, hrozilo nebezpečí, že by na ostrově bylo zrušeno otroctví a tím by mohlo dojít k podnícení tak obávané vzpoury otroků [Loveman 2010: 46]. Obava z dobytí Kuby souvisela také s aktivitami Svaté aliance v Evropě v souvislosti s obnovením absolutismu ve Španělsku s pomocí francouzské armády. Američané pohlíželi na evropský intervencionismus se strachem, jelikož mohl ohrozit jejich obchodní zájmy na západní polokouli [Herring 2008: 154].

Mezi zahraničně-politické hrozby, na které Monroe v projevu reagoval, patřila také snaha Ruské říše o kolonizaci pacifického pobřeží severoamerického kontinentu. Car Alexandr povolil ruským osadníkům postup z Aljašky na jih a vyhlásil exkluzivní námořní pásmo okolo ruských držav. To ohrožovalo americké námořní zájmy a ministr zahraničí John Quincy Adams se jasně vyjádřil, že americký kontinent již nemá být předmětem další kolonizace [Herring 2008: 152].

Velký význam měla také probíhající řecká osvobozenecká válka. Boj Řecka, jako starověké kolébky demokracie, proti turecké nadvládě získal u liberálů na obou stranách Atlantiku velkou podporu a popularitu. V Americe vypukla „řecká horečka“, jelikož se Řekové odkazovali na americkou revoluci, vyhlásili vlastní deklaraci nezávislosti založenou na té americké a dovolávali se pomoci „spoluobčanů Penna, Washingtona a Franklina“ [Kagan 2008: 188; Herring 2008: 152-153]. Monroe byl řeckou revolucí nadšen, jelikož sám zastával názor, že republikánství a liberalismus doma a ve světě se navzájem posilují a že mezinárodní pozice Spojených států je slabší, když v Evropě převládá absolutismus. Osobně prosazoval, a spolu s ním i značná část tehdejších elit, politiků a veřejnosti, aby Spojené státy uznaly Řecko jako nezávislý stát a aby také od-

soudily intervence Svaté aliance ve Španělsku a Itálii [Kagan 2008: 190-191]. Avšak Adams se proti tomuto návrhu postavil s tvrzením, že zájem Spojených států leží především v Americe a Spojené státy by těžko mohly požadovat, aby evropské mocnosti nezasahovaly na západní polokouli, pokud by samy podporovaly evropská povstání. Uznání Řecka v projevu by tak bylo zbytečným zasahováním do evropské politiky [Kagan 2008: 191; Herring 2008: 155].

Na začátku svého projevu v roce 1823 Monroe ostře rozlišil politické systémy Starého a Nového světa a prohlásil, že by neměly vzájemně zasahovat do svých záležitostí [Herring 2008: 155-156].

Z celého projevu lze pak vyčíst dva základní principy: princip omezení politických aktivit evropských států na západní polokouli a princip omezení politických aktivit Spojených států v Evropě. První princip se dělí na dva další – princip zákazu kolonizace a princip nevměšování. První z těchto dvou se týká omezení záboru půdy v Severní Americe, druhý legálnosti použití násilí [Meiertons 2010: 26]. Konkrétněji řečeno, americká pevnina neměla být od té chvíle předmětem kolonizace žádné evropské mocnosti a Spojené státy by považovaly šíření evropského absolutismu na americký kontinent (především do států Latinské Ameriky, které nově získaly nezávislost) za ohrožení své bezpečnosti. Zároveň se Spojené státy samy zavázaly, že nebudou zasahovat do stávajících evropských kolonií a že se nebudou vměšovat do vnitřních záležitostí evropských mocností a jejich válek [Tindal, Shi 2008: 190].

Princip zákazu kolonizace se vztahoval na ruské ambice na kolonizaci pacifického pobřeží severoamerického kontinentu [Meiertons 2010: 26]. Princip nevměšování byl namířen proti intervencím Svaté aliance a Francie a prohlašoval za ohrožení míru a americké bezpečnosti jakýkoliv pokus o šíření evropského absolutismu na západní polokouli [Herring 2008: 156]. Princip nevměšování Spojených států do evropských záležitostí plyne právě z diskuse o podpoře řecké revoluce. Monroe se však stejně v projevu k Řecku i ke Španělsku vyjádřil, i když ve značně umírněné podobě oproti původním plánům [Kagan 2008: 191-192].

Monroeův projev byl vzhledem k okolnostem velice odvážný, v Evropě byl vnímán jako téměř pobuřující. Byl veřejným ztělesněním agresivní unilateralistické expanzivní politiky, kterou Monroe a Adams sledovali od roku 1817. V duchu amerického excepcionalismu a expanzionismu vymezili západní polokouli jako sféru vlivu americké

ideologie, stejně tak, jako Svatá aliance „dohlížela“ v Evropě na zachování absolutistických vlád [Kagan 2008: 198; Loveman 2010: 46]. Spojené státy jednaly unilaterálně, když odmítly návrh britského ministra zahraničí Geroge Canninga na smlouvu mezi USA, Francií a Velkou Británií, která měla zakázat jakýkoliv pokus o zábor Kuby [Kagan 2008: 156; Herring 2008: 157].

Považovat Monroeův projev za explicitní potvrzení politiky izolacionismu by tedy byla chyba. Naopak to byl velice ambiciózní, velmocenský krok, který měl za cíl potvrdit nadvládu Spojených států nad západní polokoulí, vymezit sféry vlivu mezi jimi a absolutistickou Evropou a zajistit jim možnost expanze do budoucnosti. Sám Klement von Metternich pozoroval, že Američané tímto krokem „opustili sféru, která byla pro jejich očekávání příliš těsná, a ohromili Evropu novým odbojným činem“. Monroe zůstal v podstatě totožnou pozici jako Metternich v Evropě, avšak místo absolutismu měly být Spojené státy strážci republikanismu [Kagan 2008: 193].

4. Zrod velmoci

4.1 Od Monroeovy doktríny ke studené válce

Ačkoliv Spojené státy v podstatě prohlásily celou západní polokouli za svou sféru vlivu, v prvních desetiletích neměly vojenskou a ekonomickou sílu na to, aby dodržování tohoto principu vymáhaly – podle Fergusona tak Monroeova doktrína byla zpočátku pouze „yankeeským blufováním“. Až s přelomem století, kdy Spojené státy začaly získávat sílu díky budování válečného námořnictva, se dá hovořit o tom, že byly schopny Monroeovu doktrínu vynucovat [Ferguson 2006: 51].

Rekordně rychlé a snadné vítězství ve španělsko-americké válce roku 1898 vytvořilo podmínky a podpořilo nadšení pro expanzionismus. Ačkoliv je nabytí impéria v důsledku této války v americké národní mytologii vykládáno jako nepředvídané vybočení z jejího zahraničně-politického kursu, ve skutečnosti byla tato válka takticky vedena se silným velmocenským a expanzionistickým přesvědčením. Postupným záborem Havaje a ostrovů Wake a Guam se Spojené státy dostaly až k anexi Filipín [Herring 2008: 317]. Rétorika, kterou McKinley zdůvodňoval rozhodnutí pro jejich podrobení, vycházela z amerického přesvědčení o své civilizační nadřazenosti – během modlení v Bílém domě údajně dospěl k několika závěrům: „1. že je [Filipíny] nemůžeme dát zpátky Španělsku... 2. že je nemůžeme přenechat Francii nebo Německu, našim obchodním rivalům v Orientu... 3. že je nemůžeme ponechat sobě samým – nejsou schopni si vládnout... 4. že nám nezbývá nic jiného než všechny Filipínce pozvednout, zcivilizovat a pokřesťanštit a s pomocí Boží milosti se snažit pro ně, naše bratry, pro které Kristus také zemřel, udělat to nejlepší“ [Ferguson 2006: 58]. Právě španělsko-americká válka bývá ve standardním výkladu amerických dějin považována za počátek jejich expanzionistické politiky. Avšak jak se snažím ukázat, byla pouze pokračováním zahraniční politiky, kterou Spojené státy sledovaly od jejich zrodu.

Oficiálním stvrzením nadvlády Spojených států nad západní polokoulí byl tzv. Rooseveltův dodatek k Monroeově doktríně, přednesený Rooseveltem ve výroční zprávě Kongresu v roce 1904, který reagoval na četné intervence evropských mocností do zemí Latinské Ameriky za účelem vymáhání dluhů. Přisuzoval Spojeným státům právo policejního dohledu nad západní polokoulí, čímž prosadil původní úmysl Monroeovy doktríny tím, že převrátil princip nevměšování na princip práva americké intervence. Jasně tím stanovil, kdo měl region pod kontrolou [Herring 2008: 370-371].

Zásadnější obrat ve způsobu výkonu americké zahraniční politiky přišel s vládou Woodrowa Wilsona. Wilson věřil, že první světová válka nabízí Spojeným státům příležitost naplnit své dějinné poslání a stát se vedoucí silou nového světového řádu. Podobné ambice měl i Lenin v tehdy vznikajícím Sovětském svazu, avšak jeho požadavek světové revoluce a vymýcení kapitalismu se zásadně neshodoval s Wilsonovým přesvědčením o nadřazenosti liberálně-kapitalistického ekonomického systému, jehož prosperita vyžadovala rozkvět mezinárodního obchodu, svobodu moří, volný přístup k surovinám a zrušení celních bariér. Jak bylo ve Spojených státech tradicí již od Jayovy smlouvy z roku 1794, schvalování mezinárodních smluv bylo často využíváno jako záminka pro stranický boj. Wilsonův projekt nebyl kvůli silné republikánské opozici Senátem ratifikován. Nicméně první světová válka a Wilsonův program Spojené státy uvedly na mezinárodní scénu. S postupným úpadkem Evropy v důsledku dvou světových válek pak vzrůstala jejich relativní politická a ekonomická moc [Herring 2008: 411-412; 427; 432-434].

Americká zahraniční politika ve dvacátých a třicátých letech dvacátého století nejvíce připomíná často zmiňovanou politiku izolacionismu. Ačkoliv Spojené státy nepřerušily veškeré styky s okolním světem, ve společnosti a v politice převládala tendence nezapojovat se do válek, podepřená finanční krizí ze začátku 30. let. V americké společnosti převládl názor, že by se Spojené státy měly věnovat řešení krize, kterou byla navíc otřesena americká víra ve schopnost řešit záležitosti okolního světa [Herring 2008: 502].

Obecně panuje shoda, že útok na Pearl Harbor 7. prosince 1941 byl okamžikem, kdy se zrodila americká hegemonie. Na konci druhé světové války Spojené státy disponovaly největší vojenskou silou, která kdy spatřila světlo světa, a k tomu navíc měly atomovou bombu. Tradiční evropské mocnosti ztratily ve válce svou sílu a pouze Spojené státy a Sovětský svaz byly schopny po válce uplatňovat svůj vliv i za svými hranicemi ve velmocenském stylu [Herring 2008: 594-596].

4.2 Studená válka

Během studené války se v amerických politických kruzích utvořil tzv. studeno-válečný konsenzus. Politice zadržování komunismu byla vyjádřena podpora jak z realistického, tak z idealistického tábora. Ochrana Evropy a dalších strategických re-

gionů z důvodu ochrany národní bezpečnosti šla ruku v ruce s politikou šíření demokracie a ochrany mezinárodního řádu a univerzálních hodnot. Slavný diplomat George Kennan, který jako první politiku zadržování v roce 1946 formuloval, přišel už o dva roky později s kritikou jejího výkonu americkou administrativou. Přednesl přitom argumenty, které jsou typické pro kritiku idealismu, zejména jsou patrné ve výše nastíněné Schmittově kritice. Kennan se obával, že idealisticko-univerzalistická stránka politiky zadržování povede ke dvěma zvráceným důsledkům. Za prvé, k demonizaci nepřítele a tím k eskalaci úrovně násilí, které pod dojmem světodějného poslání přeroste v ničivý konflikt. Za druhé, v důsledku idealistického vymezení boje mezi dobrem a zlem se měl konflikt týkat všech lidí na celé planetě. V konfliktu se proto nemělo dbát na hranice mezi státy, byl globálního rozměru a mohl postihnout jakoukoliv zemi na planetě [Barša 2003: 31-33, 35-36].

Studená válka byla také pokračováním amerického internacionalismu. Politika zadržování zavedla Spojené státy do zformování NATO, v jehož rámci se zavázaly, poprvé od smlouvy s Francií z roku 1778, že v případě napadení jiné země budou vojensky intervenovat [Herring 2008: 611].

5. Spojené státy v éře unipolarismu

5.1 *Od pádu Berlínské zdi k útoku na Světové obchodní centrum*

Po pádu Sovětského svazu a konci studené války se Spojené státy ocitly v pozici bezprecedentní světové mocnosti – bipolarismus studené války byl nahrazen americkým unipolarismem. Ekonomická a vojenská převaha Spojených států byla obrovská. Na začátku 90. let byla jejich ekonomika o 40 procent větší než ekonomika následujícího státu a výdaje na obranu byly šestkrát větší než výdaje následujících šesti států dohromady. Neokonzervativce Charles Krauthammer vyhlásil slavný „unipolární moment“ [Herring 2008: 921].

Mnoho pozorovatelů předpokládalo, že s koncem studené války přijde destabilizace mezinárodního systému a návrat k soupeření mezi velmocemi, dojde k vyhocování antagonismu mezi sjednocující se Evropou a Spojenými státy či k decentralizaci světového ekonomického systému vedeného Spojenými státy a vytvoření regionálních ekonomických center. Nicméně tyto předpovědi se ukázaly jako falešné. Spojené státy si dokázaly zachovat svou hegemonní pozici a udržet aliance s evropskými i asijskými zeměmi v podobném stavu jako během studené války [Ikenberry 2001: 21-23]. Situaci po pádu Sovětského svazu nazývá Ikenberry jako „americký systém“. Ten měl být založen na dvousložkové „dohodě“ mezi Spojenými státy a jejich spojenci. První složka je realistická. Spojené státy poskytují svým spojencům bezpečnostní záruky, přístup ke svým technologiím a trhům a spojenci jsou oplátkou stabilními partnery a materiálně a finančně podporují Spojené státy v poválečném mezinárodním systému. Základem druhé složky, tzv. liberální či idealistické, je uznání vedoucího postavení Spojených států a přijetí jimi nastoleného politicko-ekonomického rámce. Na oplátku se Spojené státy svým spojencům otevírají a dobrovolně se s nimi vážou do systému mezinárodních dohod a společných rozhodovacích procedur. Američané činí svou moc pro svět bezpečnou a svět na oplátku přijímá americký systém. Tento systém fungoval za studené války a pokračoval i po jejím konci. Narušení jedné z těchto složek však mělo vést k porušení rovnováhy systému [Ikenberry 2001: 20-22]. Potvrzení této teze lze spatřit na příkladu tzv. „transatlantické roztržky“, která vznikla mimo jiné v reakci na unilaterální administrativy George Bushe ml., který byl v rozporu s liberální složkou systému.

Po konci studené války se těžiště americké politiky začalo přesouvat z oblasti mezinárodních vztahů zpět na domácí problémy. Administrativa George Bushe st. nepřišla s jasným návrhem nové zahraničně-politické koncepce a Bill Clinton byl ve svém přístupu k zahraniční politice označován za minimalistu – podle jednoho názoru, dělal co nejméně, co nejpozději to šlo [Herring 2008: 922, 936]. S výraznou zahraničně-politickou ideologií a doktrínou přišel až George Bush ml. po útocích z 11. září a to především proto, že v čelných pozicích jeho administrativy byli lidé, kteří měli promyšlenou zahraničně-politickou ideologii založenou na neokonzervatismu, kterou byli schopni rychle a komplexně předložit a uvést v život.

5.2 Neokonzervatismus

Neokonzervatismus má kořeny v protestním univerzitním hnutí konce 60. let 20. století. Jeden z jeho prvních protagonistů, Irving Kristol, popsal tři hlavní pilíře neokonzervativní zahraniční politiky. Za prvé, silný patriotismus, za druhé, odmítání čehokoliv, co připomíná či směřuje k světové vládě, včetně odmítání OSN a NATO, a konečně přesvědčení, že státníci by měli zřetelně rozlišovat mezi přáteli a nepřáteli. Všechny pilíře jsou propojeny a zastřešeny silnou dualistickou morálkou, založenou na judeo-křesťanské tradici, která Spojené státy zavazuje k použití síly pro účely obecného blaha. Na rozdíl od realistického pojetí mezinárodních vztahů neokonzervativci věří, že zahraniční politika má odrážet vnitřní morální charakter státu. Neokonzervatismus stanovuje jasné ideologické a morální zásady, kterými posuzuje jak sféru domácí, tak zahraniční, a prosazuje užití vojenské síly pro rozšiřování a ukotvování těchto zásad v globálním měřítku. Rozlišení mezi přítelem a nepřítelem se u neokonzervatismu váže na morální dichotomii dobro-zlo. Udržovat svazky s diktátory se přičí neokonzervativnímu přesvědčení [McGlinchey 2010: 22].

Řada neokonzervativců staví na učení Lea Strausse, který bývá nazýván „kmo-trem neokonzervativní ideologie“ [McGlinchey 2010: 22]. Z toho vyplývá, že neokonzervativci inklinují k „liberální“ škole amerického politického myšlení (viz 1.1), která považuje lockovský liberalismus za základ amerického politického myšlení a jejich národní identity.

Neokonzervatismus zvláštním způsobem odolává usazení v dichotomii idealismus/realismus. Na jedné straně je jasně idealistický v tom, že se odvolává na univerzální

ní morální hodnoty. Na druhou stranu je spíše realistický ve svém přístupu k mezinárodním dohodám, organizacím, právu a svým zaměřením na aktivní, vojenské prosazování amerických liberálních hodnot.

Principy neokonzervativní zahraniční politiky se v oficiálních dokumentech Spojených států objevily poprvé v roce 1992 a to v návrhu nové americké strategie z pera Paula Wolfowitz. Ten jasně deklaroval, že Spojené státy si mají uchovat pozici globální vojenské převahy a používat svou armádní sílu po celém světě. Spojené státy měly ustanovit nový světový řád a předejít vzniku mocenského vakua či nadvládě regionálního hegemonu v klíčových regionech. Dokument vyzníval jasně ve prospěch unilateralismu, když snižoval úlohu OSN a dalších spolenectví na minimum. Za hlavní hrozbu označil šíření zbraní hromadného ničení a předestřel doktrínu, podle níž měly Spojené státy jednat preemptivně, aby toto nebezpečí minimalizovaly. V době, kdy tento dokument unikl do tisku, byl považován za příliš radikální a Bílý dům se od něj rychle distancoval. O necelých deset let později se však měly tyto principy stát základem oficiální zahraničně-politické doktríny administrativy George Bushe ml. [Barša 2003: 49; Herring 2008: 922].

5.3 Administrativa George Bushe ml.

Inaugurace George Bushe byla označována za nástup nové éry izolacionismu. V Bushově volební kampani hrála zahraniční politika pouze okrajovou roli a Bush v ní mimo jiné kritizoval předcházející Clintonovu administrativu za nemístné, idealistickými pohnutkami vedené snahy o zasahování do vnitřních záležitostí cizích států (*nation-building*). Svůj celkový nedostatek znalostí o mezinárodní politice se Bush rozhodl kompenzovat povoláním zkušeného týmu politiků z éry studené války do rozhodujících pozic své administrativy, především Dicka Cheneyho jako viceprezidenta a Donalda Rumsfelda jako ministra obrany. Oba měli zkušenosti z působení v exekutivních funkcích už od dob prezidenta Nixona, oba byli poznamenáni selháním americké armády ve Vietnamu a charakterizoval je silný nacionalismus a přesvědčení o primátu národní bezpečnosti. Náměstky ministra obrany se pak stali významní neokonzervativci Douglas Faith a již zmíněný Paul Wolfowitz [Herring 2008: 938-9].

Pod vedením tohoto zahraničně-politického týmu začaly Spojené státy inklinovat k vyhraněné unilateralistické politice, která vycházela z přesvědčení, že Spojené

státy si musí zachovat možnost jednat nezávisle na ostatních a ponechat si možnost útočit preemptivně. Taková pozice se podle Herringa ostře rozcházela s kurzem, kterým se americká zahraniční politika ubírala za vlády George Bushe staršího i od základních principů, které řídily studenoválečné strategie [Herring 2008: 944]. Během roku 2001 vypověděla Bushova administrativa řadu mezinárodních smluv, pohřbila Kjótský protokol a vyjádřila se pro zrušení smlouvy ABM, silného stabilizačního prvku bipolárního systému během studené války. Ferguson vysvětluje „*à la carte multilateralismus*“, jak jej nazval Richard Haas, tedy participaci USA pouze na těch mezinárodních smlouvách, které se hodí jejich zájmu, tím, že OSN je v podstatě americkým projektem a je na Spojených státech závislá. USA sice potřebují OSN, avšak nemusí podepsat každou smlouvu, se kterou „přijde“. Pokud OSN poskytne legitimitu americkému jednání, je užitečná. Pokud však akci Spojených států neposvětit, není pro ně zásadní problém její rozhodnutí ignorovat [Ferguson 2006: 143-144; Herring 2008: 939]. „Nový mus“ Bushovy administrativy lze chápat jako návrat k tradici americké zahraniční politiky před nástupem wilsonovského internacionalismu. Unilateralismus je tedy znovu zaměňován za izolacionismus.

5.4 Válka proti teroru

Teroristické útoky z 11. září 2001 byly pro administrativu George Bushe ml. impulsem pro převrat v americké zahraniční politice, který Spojené státy nezažily od vyhlášení Trumanovy doktríny v roce 1947 [Herring 2008: 938].

Termín „válka proti teroru“ byl poprvé použit Georgem Bushem ml. v projevu z 20. září 2001 před oběma komorami Kongresu. Za válčící stranu označil na prvním místě Al-Káidu, avšak válka proti teroru měla skončit teprve až „každá teroristická skupina globálního dosahu bude nalezena, zastavena a poražena“. Za nepřítelů Bush označil „radikální síť teroristů a každou vládu, která je podporuje“ [Bush 2001a]. Z toho vyplývá, že nepřitelem nebyla pouze Al-Káida či Afghánistán, ale teror sám. Taková rétorika představuje značné problémy pro ukotvení konfliktu v mezinárodním právu. Čistě technicky Spojené státy nemohly vyhlásit válku Usámovi bin Ládinovi či Al-Káidě, jelikož se nejedná o subjekty, které mezinárodní právo uznává jako účastníky ozbrojeného konfliktu [Paust 2007: 47-48]. Ve svém vojenském příkazu ze dne 13. listopadu 2001 prezident Bush deklaroval, že útoky mezinárodních teroristů se odehrály v takovém rozsá-

hu, že došlo k vytvoření „stavu ozbrojeného konfliktu“, který vyžaduje zapojení americké armády [Bush 2001b]. Podobně jako dřívější „válka proti drogám“ a „válka proti chudobě“ je „válka proti teroru“ metaforickou válkou proti patologickému jevu, která je vyhlášena na neurčitou dobu a zahrnuje neurčitý počet nepřátel [Barša 2003: 55]. Od těchto zmíněných „válek“ se však válka proti teroru liší v tom, že za svůj prostředek prohlašuje agresivní uplatnění vojenské síly [Rehman, Ghosh 2008: 90]. Bush se vyjádřil, že Spojené státy „soustředí všechny zdroje, které máme k dispozici [...] za cílem zničení a porážení globální teroristické sítě“ [Bush 2001a].

Důležité je z našeho hlediska to, jak Bush vymezuje přítele a nepřítele, resp. útočníky a cíl útoku. V projevu z 20. září 2001 mluví o nepříteli jako o nepříteli demokracie a svobody. Mezi důvody, kvůli kterým teroristé zaútočili na Spojené státy, jsou podle Bushe způsob a svobody jejich vlády: demokraticky zvolená vláda, svoboda vyznání a slova. Teroristé jsou „dědicové vražedných ideologií 20. století“, kteří „pokračují ve stopách fašismu, nacismu a totalitarismu“ [Bush 2001a]. Jeho vymezení nepřítele je tedy velice rozmazané, pohybuje se od Al-Káidy až po „strach“ jako protiklad „svobody“ [Barša 2003: 55]. Válku, kterou vyhlašuje, považuje za pokračování odvěkého konfliktu mezi svobodou a strachem, spravedlností a krutostí. Z jeho vyjádření, že Bůh v souboji těchto dichotomií není neutrální, je patrné odsouzení protivníků jako morálně zavrženíhodných. Nastávající válku vedou Spojené státy ve znamení svých principů a není to pouze jejich válka, ale válka celého světa, válka civilizace, válka těch, kteří „věří v pokrok a pluralismus, toleranci a svobodu“ [Bush 2001a].

Bushův příklon k neokonzervatismu a vystupňování univerzalistické rétoriky lze pozorovat na projevu v akademii ve West Pointu z roku 2002 a v NSS 2002. V projevu ve West Pointu je jasně patrný jeho morální absolutismus, když říká, že „morální pravda je stejná v každé kultuře, v každý čas, na každém místě“ a prohlašuje, že se Spojené státy nacházejí „v konfliktu mezi dobrem a zlem“. Navíc, zcela v duchu neokonzervatismu, prohlašuje, že Spojené státy mají udržet svou vojenskou převahu do takové míry, aby regionální závody ve zbrojení ztratily smysl [Bush 2002].

Několik zásad Bushovy politiky vede k zajímavému paradoxu, kdy se politika Spojených států a islamistických teroristů začne nápadně podobat. Bush jako silně věřící křesťan snadno přistoupil na neokonzervativní přesvědčení, které svět chápe skrze judeo-křesťanskou morálku a chce ho k jejímu obrazu aktivně měnit. 16. září 2001 nazval chystající se válku proti teroru *křížáckou výpravou*. Po takovém prohlášení není obtížné nahlédnout rétoriku a motivaci obou stran jako dvě strany téže mince. Zatímco

radikální islamisté vedou *džihád*, v přeneseném významu svatou válku, Spojené státy proti nim vyrážejí na *křížáckou výpravu* [Guest 2005: 370]. Další důkaz podobné radikalizace vzájemného konfliktu lze nalézt ve *Zprávě vyšetřovací komise o 11. září 2001* z roku 2004. V jedné části komise popisuje, jak islamističtí teroristé vnímají Spojené státy: „Pro ně je Amerika zdrojem veškerého zla, „hlavou hada“, a musí být konvertována či zničena“. Hned v následující větě je nastíněn úhel pohledu Spojených států na terorismus: „Není to stanovisko, které by se dalo změnit dohodou či vyjednáváním. Není zde žádná shoda zájmů a hodnot – ani respektování života – která by mohla vést k dialogu. [Islámský terorismus] může být pouze zničen nebo naprosto izolován“ [9/11 commission report 2004: 362]. Oba dva úhly pohledu jsou si na první pohled podobné – Bush označuje ve svých projevech terorismus za „zlo“, teroristé Ameriku na oplátku za „zdroj veškerého zla“. Teroristé chtějí Spojené státy konvertovat či zničit, a ty na oplátku chtějí teroristy zničit nebo naprosto izolovat [Guest 2005: 371]. Můžeme tedy pozorovat strukturální podobnost Bin Ládinovy svaté války proti západu a „svaté“ války Bushe ml. Obě jsou podpořeny univerzalismem, absolutizací nepřítelství a konfliktu a také jeho deteritorializací [Barša 2007: 226]. Obdobným způsobem lze pozorovat např. podobnost mezi Trumanovou doktrínou a prohlášením Andreje Ždanova, ve kterém se oba vyjadřovali pro ideologickou čistotu „svých“ mocenských bloků [Herring 2008: 622]. Objevuje se také názor, že Brežněvova doktrína našla inspiraci ve zmíněném Rooseveltově dodatku k Monroeově doktríně [Loveman 2010: 255; Meiertons 2010: 220].

Deteritorializace konfliktu má v americké zahraniční politice tradici, která sahá až k počátku americké republiky. Angličtí kolonisté v Severní Americe nemohli podpořit vznik nového národa zakladatelským mýtem, kterým by pramenil z odkazu na dávnou historii obývání státního území, jak to mohla udělat Francie, Anglie či Rusko. Jejich zakladatelským mýtem se stala jejich revoluční ideologie a republikánské instituce. Tento fakt je příčinou toho, že se Spojené státy nevymezovaly vůči svým soupeřům teritoriálně, ale ideologicky: jejich nepřítelem je ten, kdo odmítá americký způsob života a hodnoty a to nehledě na svou geografickou polohu [Hobsbawm 2009: 55-56]. Globální působnost války proti teroru spojenou s přesvědčením o konci dějin můžeme chápat jako konečné rozšíření Monroeovy doktríny na celou planetu. Ve svém původním znění se vztahovala pouze na západní polokouli. Jak jsem zmínil, byla vymezena ideologicky – jakýkoliv pokus o šíření absolutismu na západní polokouli by byl považován za bezpečnostní hrozbu pro Spojené státy. Tím, že Bushova administrativa přijala explicitně v NSS 2002 tezi o konečném vítězství liberalismu [NSS 2002: i], mohlo dojít

k ohrožení jejích hodnot kdekoliv na světě, což v duchu Monroeovy doktríny ohrožovalo samotné Spojené státy. Principiálně tedy Monroeova doktrína, jejíž působnost byla koncem devatenáctého století rozšířena na Asii a tichomořskou oblast v zájmu ochrany americké bezpečnosti, nyní zahrnovala celý svět, protože zachování bezpečnosti amerického způsobu života a jejích hodnot nezáviselo jako v minulosti na souboji s jinou ideologií, ale na prevenci budoucí hrozby pro jejich vlastní ideologii, která mohla nastat kdekoliv [Loveman 2010: 384].

Námítka realistických kritiků idealismu, že jednání v zájmu lidskosti vede k nelidskosti, se v případě Spojených států ukázala jako pravdivá jak během studené války, tak po invazi do Iráku v roce 2003. Podle Zola a Schmitta dovoluje demonizace protivníka použití „nestandardních“ postupů. Za důkaz takového chování Spojených států lze považovat snahu vlády George Bushe ml. obejít Ženevské konvence či pozastavení práva *habeas corpus* zadržovaným osobám ve věznici v zátocě Guantanámo [Barša 2007: 347]. Argumentace Bushovy administrativy stála na předpokladu, že zadržené osoby v rámci války proti teroru byly „nezákonnými bojovníky“, na které se nevztahovaly Ženevské konvence [Loveman 2011: 376]. Důkazem „nadstandardních“ postupů bylo i mučení a ponižování vězňů ve věznicích Bagram či Abu Ghraib [Barša 2007: 361]. Bushova politika je tedy kritizována za to, že chce zabránit šíření teroru tím, že sama teror šíří [Guest 2005: 371].

Příklady domácí politiky, která je v rozporu s ústavou a vládou zákona Spojených států, lze najít i v období studené války v čele s mccarthismem. Co však velice nápadně spojuje americkou studenoválečnou politiku s politikou války proti teroru, je snaha o univerzální proklamaci ekonomických práv. Právo na soukromé vlastnictví se stalo oficiálním lidským právem zakotveným ve Všeobecné deklaraci lidských práv OSN z roku 1948. Podle Harveyho Spojené státy udržovaly svou hegemónní pozici v západním světě právě zárukou mezinárodní ochrany soukromého vlastnictví a kapitalismu jako protikladu mezinárodního socialismu [Harvey 2003: 39-40]. Politika zadržování šla ruku v ruce se snahou o udržení americké sféry ekonomického vlivu, čehož byl demonstrací Marshallův plán. Obdobný způsob chování můžeme spatřit i v Bushově zahraniční politice. S pádem Sovětského svazu už Spojeným státům nebránila druhá supervelmoc v šíření svého vlivu po celém světě. Cílem americké zahraniční politiky po 11. září bylo přinést principy „volného trhu a obchodu do každého koutu světa“ jako

záruky míru a prosperity [NSS 2002: ii], což je přesvědčení, které lze vystopovat minimálně od konce druhé světové války [Herring 2008: 600].

Na podobnosti, které si válka proti teroru odnesla ze studené války, upozorňuje řada autorů (mj. Barša 2003; Harvey 2003; Loveman 2010). Některé prvky, které jsou společné oběma válkám (včetně faktu, že ani jedna z nich v podstatě nebyla válkou v tradičním slova smyslu), lze však vyzorovat v hlubší tradici americké republiky a přičíst je americké národní identitě, která zčásti vychází z lockovského liberalismu.

6. Odras ideologických kořenů USA ve 21. století

6.1 Odkazy lockovského liberalismu ve válce proti teroru

Podobnost s Lockovou teorií lze spatřit v několika ohledech. To, že Bush ve své rétorice rozlišuje mezi dobrem a zlem a fakt, že se toto rozlišení neváže na konkrétní stát, implikuje silný univerzalizmus, platný v mezinárodních vztazích. Spojené státy jako zástupci dobra a rozumu používají svou sílu a zároveň vyzývají i ostatní státy, které nebyly zasaženy agresí, aby se přidaly na jejich stranu ve spravedlivém souboji dobra a zla. Pokud někdo projeví úmysl proti životu jiného člověka, podle Locka tím „vydal svůj život moci druhého, aby byl utracen jím nebo kýmkoliv, kdo se připojí k němu v jeho obraně a zastává jeho spor, ježto je rozumné a spravedlivé, abych měl právo zhubiti to, co mě ohrožuje záhubou“ (16). Agresory považuje Locke za lidi, kteří „nejsou pod pouty obecného zákona rozumu a nemají jiné pravidlo, než pravidlo síly a násilí, [a] i je s nimi zacházet jako s dravci, s oněmi nebezpečnými a škodlivými tvory...“ (16). Vznesení absolutních morálních měřítek vede k degradaci nepřítele na „nepolitického barbara“, jak píše Barša [Barša 2007: 222], či na zmíněnou divokou šelmu ve slovníku Locka. Bush požaduje naprosté zničení terorismu, jelikož nepřítele univerzálních hodnot a rozumu považuje podle lockovského vzoru za škodnou, za jedince, kteří mají nižší než lidský status, kteří se snaží zničit civilizaci a představují hrozbu nejen pro Spojené státy (tedy pro subjekt postižený agresí), ale pro celé lidstvo a mají být tedy po zásluze vyhubeni. Pokud islamističtí teroristé porušili některé z morálních zásad a základních práv, které Bush chápe jako univerzální, žádá jejich eliminaci, zastavení a zničení a poskytuje jasné vodítko, jak rozlišit zástupce „dobra“ od zástupců „zla“ – „buď jste na naší straně, nebo jste na straně teroristů“ [Bush 2001a]. Takové rozdělení je podle Schmitta jasným znakem absolutizace konfliktu. Pokud je vyloučena možnost přítomnosti „třetí strany“, která v konfliktu zastává neutrální stanovisko, nejedná se tolik o boj jako spíše o snahu ustanovit panství [Barša 2007: 225]. Boj ve jménu univerzálních hodnot se ukazuje jako pouhá zástěrka, která slouží pro zamaskování pravých intencí – získání imperiální nadvlády a prosazování vlastních zájmů v globálním měřítku.

Ekonomickou nadvládu se Spojené státy snaží získat univerzálním prosazováním neoliberálních ekonomických hodnot volného trhu a soukromého vlastnictví. Jak jsem upozornil výše, zásadním rysem Lockovy teorie vlastnictví je existence soukromého vlastnictví v přirozeném, předpolitickém stavu. Každý člověk má přirozeně jako

svobodný vlastník své osoby právo na soukromé vlastnictví. Takový postoj lze nalézt i v politice administrativy George Bushe. Samotná teze o vítězství liberalismu dává jasně najevo univerzalizmus hodnot, které hlásá. Podle NSS 2002 po konci studené války existuje pouze jediný státní model zaručující úspěch a to takový, který uznává „demokracii, svobodu a volné podnikání“. Mezi univerzální hodnoty řadí tento dokument vlastnění majetku a užívání si plodů své práce, což jsou charakteristické lockovské formule [NSS 2002: i].

Pozornost musíme věnovat také politickým hodnotám, které Bushova administrativa ve shodě s neokonzervativním přesvědčením předkládá jako univerzální. Základním předpokladem je svoboda všech lidí. Ta je podle NSS 2002 přirozeným právem člověka v každé civilizaci. Mezi univerzální nároky lidstva, které jsou nazývány „požadavky lidské důstojnosti“, patří zvolit si svou vládu, žít pod vládou zákona, stát rovně před zákonem a mít právo na soukromé vlastnictví [NSS 2002: ii, iii, 3]. Podobnost s Lockovým liberalismem zde není těžké spatřit. Svoboda jedince je základním předpokladem přirozeného stavu (4). Pozitivně vymezené zákony a nestrannost soudcovství jsou základními důvody, kvůli kterým lidé vstupují do politické společnosti (124, 125). Právo na soukromé vlastnictví pramení ze svobody jedince a vlastnění jeho vlastní osoby (27). Bushova administrativa v NSS 2002 prohlásila, že chce využít svojí „jedinečné vojenské síly a významného ekonomického politického vlivu“ k šíření „přínosů svobody napříč zeměkoulí“. Znovu se jasně ideologicky vymezuje prohlášením, že Spojené státy budou „pevně zastávat lidskou důstojnost a odporovat těm, kteří se jí brání“ [NSS 2002: i, ii, 4]. Tímto způsobem tedy Bushova administrativa předestřela univerzální lidské hodnoty a postavila se proti těm, kteří tyto hodnoty neuznávají. Sama se postavila do čela „koalice ochotných“, která ji měla vést v boji proti nepřítelům „svobody“ [NSS 2002: iii].

Z univerzalizmu přirozených práv lze odvodit některé z principů tzv. „Bushovy doktríny“. V ní je hlavním předmětem akademického zájmu především princip, který hlásá právo Spojených států na preventivní útok v případě ohrožení jejich národní bezpečnosti [Meiertons 2010: 182]. Zásah se měl odehrát zejména, pokud by měli nepřátelé Spojených států získat „nebezpečné technologie“ (tedy zbraně hromadného ničení). V takovém případě měla Amerika „zasáhnout proti takovým nově vznikajícím hrozbám dříve, než se plně zformují“ [NSS 2002: ii]. Tento postoj vychází z přesvědčení, že princip suverenity negarantuje státům pouze určitá práva, ale také povinnosti. Z NSS 2002 je patrné, že Spojené státy souhlasí s názorem, že pokud stát není schopný dostát

svým povinností, které z jeho suverenity plynou, je na mezinárodní komunitě, aby zasáhla do jeho vnitřních záležitostí a postarala se o to, aby svým závazkům dostál. Bushova doktrína však právo intervence prohlubuje tím, že prosazuje právo unilaterálního použití síly jako formy preventivní sebeobranu [Meiertons 2010: 218-220].

Locke ve své teorii, jak jsem zmínil výše, také popírá tradiční vestfálské pojetí státní suverenity a to právě z důvodu stálé platnosti přirozeného zákona v mezinárodních vztazích. Vezměme v úvahu implikace Lockovy teorie týkající se preventivního útoku. V NSS 2002 se píše, že povaha teroristických útoků a snaha „států-darebáků“⁹ získat zbraně hromadného ničení, vyžaduje adaptaci konceptu bezprostřední hrozby a posunutí hranice preemptivního útoku z toho důvodu, že teroristické organizace a „státy-darebáci“ nemají v úmyslu na Spojené státy zaútočit konvenčním způsobem. Pokud by tedy měly získat zbraně hromadného ničení, představovaly by pro Spojené státy přímou hrozbu [NSS 2002: 15]. Důležité je, že NSS 2002 mluví přímo o „státech-darebácích“ jako nebezpečných. Nabytí zbraní hromadného ničení by pouze zvýšilo jejich ničivý potenciál, ale kvalitativně by na jejich povaze nic nezměnilo. Mezi znaky „států-darebáků“ patří podle NSS 2002 mimo jiné „brutální zacházení s jejich občany“, obohacování jejich vládců, podpora terorismu napříč zeměkoulí a především „odmítání základních lidských hodnot a nenávisť ke Spojeným státům a všemu, co zastávají“ [NSS 2002: 14]. Pokud na tento výčet provinění aplikujeme námi vybudovanou lockovskou teorii spravedlivé války (viz 2.2), dospějeme k závěru, že Spojené státy by měly právo zaútočit na jakýkoliv takto definovaný „stát-darebák“, i kdyby se nesnažil získat zbraně hromadného ničení. Utlačování vlastního lidu staví vládu do stavu války jak s jejím obyvatelstvem, tak s každým na světě, jelikož se porušením přirozeného zákona vzdala zásad lidskosti. Otevřená nenávisť ke Spojeným státům jim dává možnost zaútočit a nepřítele zničit, i kdyby se projevil pouze zlým úmyslem (18). Definice „států-darebáků“ v Bushově doktríně silně připomíná lockovskou definici nepřítele a jeho pojetí spravedlivé války. Samotný koncept „státu-darebáka“ dává jasně najevo jeho morální odsouzení, které je později dovysvětleno právě jeho agresivitou a odmítáním základních lidských hodnot. Celý stát je tedy odsouzen jako nepřátelský lidství. Spojené státy mají podle Bushovy doktríny pouze zaujmout vedoucí pozici při eliminaci či napravení takového státu, a to v zájmu ochrany univerzálních hodnot a ochrany ostatních

---

⁹ Angl. *the rogue states* – tento výraz přejímám od Baršy (např. Barša 2003:55)

států před „nepřáteli civilizace“, kteří se snaží získat zbraně hromadného ničení [NSS 2002: 15].

Závěr

Bushova válka proti teroru z pohledu této práce pokračovala v tradici, která je americké zahraniční politice vlastní už od jejího počátku. Vystihují ji dvě základní vlastnosti. Za prvé, její univerzalistický idealismus a s tím související inklinace Spojených států k vymezování sfér vlivu na ideologickém základě. Za druhé, důraz na unilaterální jednání, pokud by mezinárodní závazky stály v cestě amerického zájmu.

V práci jsem se snažil ukázat, že Lockův vliv na americkou zahraniční politiku lze pozorovat v několika oblastech. Locke poskytl ospravedlnění záboru území Severní Ameriky anglickými kolonisty a to způsobem, který přehlížel politická společenství původních obyvatel a označoval je za historicky méně vyspělá. Z přesvědčení o vyšší historické vyspělosti americké civilizace částečně pramení americký excecionalismus, který je výrazným rysem americké identity do dnešního dne. Americký excecionalismus má v sobě inherentně obsažený morální rozměr. Neznamená pouze, že Amerika je jiná, protože každý národ je jiný [Restad 2012: 69]. Měl by být chápán jako přesvědčení, že Spojené státy jsou „lepší“. Pouze vzácně se v Americe objeví politik, který by nepřipomínal voličům, že Spojené státy jsou nejlepším státem na světě a ještě vzácnějším úkazem je politik, který se ptá, jak Američané ví, že je to pravda a co jejich nadřazenost způsobuje a jak je definována [Loveman 2010: 403].

Americká víra ve vlastní výjimečnost je důležitá pro pochopení vztahu mezi realismem a idealismem v americké zahraniční politice. Znovu se kloním k názoru, že zvláštní prolnutí obou směrů v americké zahraniční politice lze pozorovat také v pojetí mezinárodních vztahů Johna Locka. George Bush ml. v duchu neokonzervativní ideologie stejně jako Locke odmítal ideu ustanovení světové vlády a uznával rovnost států. Na druhou stranu je dle jeho názoru státní suverenita podřízená univerzálně platným zásadám a jeho rétorika se nese v duchu morálního dualismu. V lockovském pojetí mezinárodních vztahů i v Bushově doktríně je obsaženo popření primátu tradiční státní suverenity. Poukazy na boj dobra a zla či svobody a strachu v Bushově rétorice dávají najevo jeho víru v jeden univerzální lidský rozum, který je zdrojem přirozených pravidel, která upravují vztahy mezi lidmi, nehledě na státní příslušnost. V NSS 2002 se na jedné straně mluví o zásadách, které jsou „správné a pravdivé pro všechny a všude“, což je jasně idealistický slovník, na druhé straně zase o možnosti jednat unilaterálně, pokud to bude vyžadovat jejich právo na sebeobranu, což je slovník realistický [NSS 2002: 3, 6]. Jak jsem ukázal na konci práce, způsob, kterým Bush definuje „státy-darebáky“, má velice

blízko k lockovskému vymezení nepřítele. Nepřátelství u obou znamená neposlušnost k přirozenému zákonu nebo vyjádření nepřátelského postoje vůči mírumilovné zemi. Spojené státy se tímto vymezením staví do pozice zastánce civilizace a kvůli svému ekonomickému vlivu a vojenské převaze samy automaticky zaujmají čelní pozici v boji se „zlem“. Americká zahraniční politika je založena na idealistickém základě, který pramení z přesvědčení o její výjimečnosti. Deklarace nezávislosti, první zahraničně-politický dokument USA, mluví o „zjevných pravdách“, které poskytují legitimitu ustanovení samostatné republiky. Geografická izolace spojená s přesvědčením o univerzálních hodnotách lidské společnosti vytváří specifické prolnutí unilateralismu a idealismu v americké zahraniční politice.

Kvůli svému idealismu je americká zahraniční politika snadným terčem realistické kritiky. Podle Nietszcheho je snaha o vymýcení konfliktu popřením lidství a znakem otrocké morálky. Ta má, na rozdíl od morálky aristokratické, která přijímá boj jako způsob sebenaplnění, tendence absolutizovat konflikty, jelikož každý boj je z hlediska otrocké morálky bojem za odstranění násilí jako prostředku řešení sporů. Podobnou kritiku lze spatřit i u Carla Schmitta. Ten tvrdí, že používání argumentu lidskosti pro ospravedlnění války vede k nelidskému násilí. Vyhlášení války válce nevede podle jeho názoru ke zrušení válek, ale pouze k novým možnostem stupňování konfliktu a jeho deteritorializaci.

Co se týče diskuse mezi izolacionistickým a expanzionistickým charakterem americké zahraniční politiky, z historického hlediska je dnes patrné, že raný americký izolacionismus je pouze mýtem. Jak jsem zmínil, expanze a účast v evropské mocenské politice, včetně válek, byla Spojeným státem vlastní od jejich vzniku. Izolacionistický mýtus stojí na přiznání platnosti amerického přesvědčení o „zjevném předurčení“, které je však samo o sobě excecionalistickou ideologií a nelze tedy objektivně posuzovat její pravdivost. Naopak historická fakta jasně vypovídají o americkém expanzionismu. Lockova teorie vlastnictví, založená na idealistické teorii univerzálního rozumu, poskytla ospravedlnění pro zábor území v Severní Americe a zároveň se stala základem amerického přesvědčení o vyšší historické vyspělosti jejich civilizace a způsobu života. Vyvrcholení dějinného prvku Lockovy teorie, tedy rozlišování mezi společnostmi podle stupně naplnění vymezeného ideálu, můžeme spatřit po studené válce v přesvědčení o konci dějin a konečném vítězství liberální ideologie, kterou od Francise Fukuyamy převzala administrativa George Bushe ml. Důsledkem takového přesvědčení je globální rozšíření sféry vlivu Spojených států.

Lockova teorie tedy také stojí velkou měrou u zrodu americké „*mission civilizatrice*“. Jak v počátcích americké státnosti, tak o více než sto let později během okupace Filipín, i na začátku 21. století můžeme najít v rétorice amerických politických vůdců zmínky o Spojených státech jako o zástupci civilizace. Jeffersonovým myšlením se nesla myšlenka, která je silně lockovská, že se původní obyvatelé nevyhnutelně podvolí způsobu života civilizovaného muže a budou asimilováni do americké společnosti [Arneil 1998: 189-190]. McKinley v citovaném projevu považuje za povinnost „pozvednout“ a „zcivilizovat“ Filipínce [Ferguson 2006: 58]. A konflikt vzniklý teroristickými útoky z 11. září je Bushem nazýván bojem ve jménu civilizace – „civilizovaný svět se shromažďuje na americkou stranu“ [Bush 2001a]. Přesvědčení o Spojených státech jako předvoji pokroku a civilizace je tedy také viditelnou součástí amerického excecionalismu, které má kořeny v teorii Johna Locka.

Pro lepší uchopení dichotomií realismus/idealismus a izolacionismus/expansionismus je tedy nutno vzít americký excecionalismus v úvahu. Nechci samozřejmě tvrdit, že Lockova teorie je jeho jediným zdrojem. Mezi další zásadní zdroje patří také vliv náboženství, aplikace různých vědeckých teorií, způsob uvažování založený na politicko-historické analýze a samozřejmě také jiné filozofické teorie [Ceaser 2012: 3]. Cílem mé práce bylo identifikovat vliv politické teorie Johna Locka na americkou zahraniční politiku a ukázat, že některé principy jeho liberalismu jsou v ní k nalezení od jejího vzniku v podstatě dodnes. Podle mého názoru má teorie Johna Locka velký vliv na americký excecionalismus a charakter americké zahraniční politiky. Zároveň však bylo mým cílem objektivizovat Lockovu teorii jejím zasazením do historického kontextu. Tím jsem chtěl poukázat na to, že při analýze americké zahraniční politiky je potřeba americký excecionalismus brát pouze jako ideologii a nepřiznávat mu inherentní platnost. Takový úhel pohledu může pomoci při kritickém čtení historických i politických spisů týkajících se americké zahraniční politiky a také k lepšímu pochopení jejího budoucího směřování.

Summary

The aim of the thesis is to trace some of the long-term trends in American foreign policy. I focus mainly on the influence of John Locke's liberalism on American national identity and I try to find some of the main principles of his political philosophy in the War on terror and in the so-called Bush doctrine. Two dichotomies, typical of American foreign policy studies, lay in the centre of my interest: realism-idealism and isolationism-expansionism. Firstly, I focus on the discussion between liberal and republican school of interpretation of American political thought. Then, I offer an overview of realist and idealist (liberal) paradigms of international relations and I supplement it with two critiques of liberal paradigm from Friedrich Nietzsche and Carl Schmitt. After that I focus on the Lockean view of international relations I discuss his approach to the issues of natural law in IR, sovereignty and preemptive and preventive war. Next, I move to the early American republic. I focus on several issues. I discuss whether the United States were isolationist or expansionist in their beginnings. I conclude by stating that the isolationism of the early American republic is only a historical myth, which can be justified only by assuming inherent legitimacy to American exceptionalism. I focus next on exceptionalism itself. By analyzing the colonial context of Locke's political theory I conclude that one of the sources of American exceptionalism is his theory of property. I continue by stating that American foreign policy was unilateralist, not isolationist. I try to provide evidence for that statement by examining the context, content and responses to the Monroe doctrine stated in 1823. After that I provide a short historical overview of American foreign policy since the articulation of the Monroe doctrine to the inauguration of George W. Bush. I shortly introduce crucial actors in his administration and provide a short description of neo-conservatism. Then I focus on the War on Terror. I try to identify common features of American foreign policy during the Cold War era and the War on Terror and I shortly discuss Bush's rhetorics. In the last part, I try to find some of the features of Lockean liberalism and his view of international relations in the policies and proclamations of the War on Terror. I conclude by asserting that Locke theory is at the origins of American exceptionalism and that some principles of Locke's political theory can be seen in the War on Terror.

Použitá literatura

ARNEIL, B. *John Locke and America: The Defence of English colonialism*. Vyd. 2. New York: Oxford University Press. 1998. 233 s. ISBN 0-19-827967-1

BARŠA, P. *Hodina impéria: Zdroje současné zahraniční politiky USA*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita. 2003. 151 s. ISBN 80-210-3114-X

BARŠA, P. *Síla a rozum: Spor realismu s idealismem v moderním politickém myšlení*. Vyd. 1. Praha:Filosofia. 2007. 432 s. ISBN 978-80-7007-256-1

DWORETZ, S. M. *The Unvarnished Doctrine: Locke, Liberalism, and the American Revolution*. Vyd. 2. Duke, NC: Duke University Press. 1994. 264 s. ISBN 978-0822314707

EVANS, G. NEWNHAM, J.: *The Penguin dictionary of international relations*. Vyd. 1. Londýn: Penguin Books, 1998. 640 s. ISBN 978-0140513974

FERGUSON, N. *Colossus: Vzestup a pád amerického impéria*. Vyd. 1. Praha: Dokořán. 2006. 400 s. ISBN 80-7363-026-5

FORSTER, G. *Starting With Locke*. Vyd. 1. Londýn: Continuum International Publishing Group. 2011. 159 s. ISBN 978-1-84706-583-4

HARVEY, D. *The New Imperialism*. Vyd. 1. New York: Oxford University Press. 2003. 253 s. ISBN 0-19-926431-7

HERRING, G. C. *From colony to superpower: U.S. foreign relations since 1776*. Vyd. 1. New York: Oxford University Press. 2008. 1035 s. ISBN 978-0-19-507822-0

HOBSBAWM, E. *Globalizace, demokracie a terorismus*. Vyd. 1. Praha: Academia. 2009. 136 s. ISBN 978-80-200-1725-3

KAGAN, R. *Nebezpečný národ, svazek I.: Zahraniční politika USA 1700–1900*. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny. 2008. 569 s. ISBN 978-80-7106-969-0

LOCKE, J. *Dvě pojednání o vládě*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd. 1965. 284 s.¹

LOVEMAN, B. *No higher law : American foreign policy and the Western Hemisphere since 1776*. Vyd. 1. Chapel Hill: The University of North Carolina Press. 2010. 539 s. ISBN 978-0-8078-3371-1

MEIERTONS, H. *The Doctrines of Security Policy: An Evaluation Under International Law*. Vyd. 1. New York: Cambridge University Press. 2010. 314 s. ISBN 978-0-511-75016-8

PAUST, J. J. *Beyond the Law: The Bush Administration's Unlawful Responses in the "War" on Terror*. Vyd. 1. New York: Cambridge University Press. 2007. 311 s. ISBN 978-0-511-35477-9

TINDAL, G. B.; SHI D. E. *Dějiny Spojených Států Amerických*. Vyd. 5. Praha: Lidové noviny. 2008. 904 s. ISBN 978-807106-588-3

TUCK, R. *The Rights of War and Peace: Political Thought and the International Order From Grotius to Kant*. Vyd. 1. New York: Oxford University Press. 1999. 243 s. ISBN 0-19-820753-0

WARD, L. *The Politics of Liberty in England and Revolutionary America*. Vyd. 1. Cambridge: Cambridge University Press. 2007. 459 s. ISBN 0-521-82745-0

Periodická literatura

ARMITAGE, D. The Declaration of Independence and International Law. *William and Mary Quarterly*. 2002. Vol. 59, č. 1, s. 39–64. ISSN 0043-5597

---

¹ ISBN neuvedeno.

ARMITAGE, D. John Locke, Carolina, and the "Two Treatises of Government". *Political Theory*. 2004. Vol. 32, č. 5, s. 602–627. ISSN 0090-5917

ASHCRAFT, R. Locke's State of Nature: Historical Fact or Moral Fiction? *The American Political Science Review*. 1968. Vol. 62, č. 3, s. 898–915.²

BRAILEY, M. Pre-Emption and Prevention: An Ethical and Legal Critique of the Bush Doctrine and Anticipatory Use of Force in Defence of the State. *Institute of Strategic Studies Singapore*. 2003. November, 22 s.³

CEASER, J. W. The Origins and Character of American Exceptionalism. *American Political Thought*. 2012. Vol. 1, č. 1, s. 3–26. ISSN 2161-1580

GUEST, K. R. The Ideology of Terror: Why We Will Never Win the “War”. *The Journal of American Culture*. 2005. Vol. 28, č. 4, s. 368–376. ISSN 1542-7331

HANDLIN, O.; HANDLIN, L. Who read John Locke? Words and Acts in the American Revolution. *American Scholar*. 1989. Vol. 58, č. 4, s. 545–556. ISSN 0003-0937

IKENBERRY, J. G. American Grand Strategy in the Age of Terror. *Survival*. 2001. Vol. 43, č. 4, s. 19–34. ISSN 0039-6338

MCGLINCHEY, S. Neoconservatism and American Foreign Policy. *Politikon*. Vol. 16, č. 1, s. 21–33. ISSN 1583-3984

REHMAN J.; GHOSH S. International Law, US Foreign Policy and Post-9/11 Islamic Fundamentalism: The Legal Status of the ‘War on Terror’. *Nordic Journal of International Law*. 2008. Vol. 77, č. 1, s. 87–103. ISSN 0902-7351

---

² ISSN neuvedeno.

³ ISSN neuvedeno.

RESTAD, H. E. Old Paradigms in History Die Hard in Political Science: US Foreign Policy and American Exceptionalism. *American Political Thought*. 2012. Vol. 1, č. 1, s. 53–76. ISSN 2161-1580

WARD, L. Locke on the Moral Basis of International Relations. *American Journal of Political Science*. 2006. Vol. 50, č. 3, s. 691–705. ISSN 0092-5853

Dokumenty

BUSH, G. W. *Military Order of November 13, 2001*. (online) 13. listopadu 2001b (cit. 2013-05-02) Dostupné z WWW: < <http://www.fas.org/irp/offdocs/eo/mo-111301.htm>>

The 9/11 Commission Report (online). Září 2003 (cit. 2013-05-02). Dostupné z WWW: < <http://www.911commission.gov/report/911Report.pdf> >

The White House: *The National Security Strategy of the United States of America*. (online). Září 2002. 35 s. (cit. 2013-21-3) Dostupný z WWW: <http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>

Projevy

BUSH, G. W. President Declares „Freedom at War with Fear“. *The White House* (online). 20. září 2001a (cit. 2013-05-02) Dostupné z WWW: < <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>>

BUSH, G. W. President Bush Delivers Graduation Speech at West Point. *The White House* (online). 1. červen 2002 (cit. 2013-05-02) Dostupné z WWW: <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html>>

Projekt bakalářské práce

Jan Kárník

Fakulta sociálních věd UK

Politologie a mezinárodní vztahy

Předpokládaný název:

Ideologické základy americké zahraniční politiky

Kontext tématu:

Vznik Spojených států amerických je historicky ojedinělým úkazem. Prohlášení nezávislosti na základě

myšlenky rovného práva všech lidí daného přirozeným zákonem, bylo v době kvetoucího evropského absolutismu rozhodně revolučním krokem. Zároveň tím americký politický diskurz získal silný normativní náboj, který ovlivňoval myšlení kolonistů ve všech sférách veřejného života. Myšlenky obsažené v deklaraci nezávislosti se charakterizovaly jako univerzální, tedy překračující světské státní zřízení a aplikovatelné na veškeré lidstvo. Tyto principy ovlivňovaly americký pohled na okolní svět, tedy i na tvorbu zahraniční politiky. Otázkou je, zda je možné nalézt myšlenkové základy americké zahraniční politiky napříč její historií od jejího vzniku až do nedávné minulosti.

Výzkumný problém:

Problém, kterým se budu zabývat, je nalezení ideových principů, které od vzniku Spojených států tvoří základ jejich zahraničně-politických opatření. Zajímá mě tedy ideová kontinuita v americké zahraniční politice, otázka, zda lze pozorovat vliv myšlenek „otců zakladatelů“ v zahraničně-politických agendách napříč historií Spojených států, nehledě na diverzitu jednotlivých praktických opatření.

V práci se budu soustředit na kořeny americké státnosti, myšlenky „otců zakladatelů“ a na dvě historická období americké zahraniční politiky a to na období Monroovy doktríny a na dobu vlády George W. Bushe. U posledních dvou jmenovaných období se budu soustředit na jejich rozbor ve dvou rovinách. První z nich je rovina realismus-idealismus, respektive vztah mezi praktickými ohledy zahraničně-politických rozhodnutí a jejich ideologickým základem. V druhé rovině se budu zabývat vztahem izo-

lacionismus-expanzionismus, který je v americkém politickém diskurzu nejednoznačný a způsobuje značné pnutí mezi ideou a výkonem zahraniční politiky.

Předpokládám, že tento rozbor ukáže rozdíly mezi výkonem zahraniční politiky a jejími ideologickými východisky, avšak že bude možné najít průsečík obou doktrín, který bude možné porovnat s původními myšlenkami „otců zakladatelů“.

Metodologie:

Zprvu stanovím základní teoretický rámec zmíněných dichotomií realismus-idealismus a izolacionismus-expanzionismus včetně toho, jak jsou chápány v americkém kontextu, jak se s časem vyvíjely a co znamenají pro výkon zahraniční politiky.

Poté rozbořím odbornou literaturu a základních listin popíši kořeny americké státnosti – základní kameny, na kterých byl nový stát vystavěn a principy, které jsou pro něj klíčové a kterými se vymezil proti britské nadvládě a evropskému absolutismu.

Krátkým přehledem nejvýznamnějších momentů v americké zahraniční politice načrtnu stručný historický rámec vývoje americké zahraniční politiky s ohledem na geopolitické i vnitropolitické události.

V další části se budu věnovat rozboru dvou zmíněných období americké zahraniční politiky ve vytyčeném teoretickém rámci. Poté se pokusím označit momenty z obou období, které jsou z hlediska ideologie podobné. Porovnáním s původní analýzou americké státnosti budu konstatovat, zda zasahují kořeny amerického myšlení o státě do jejich mezinárodních agend v různých obdobích její historie a zda jsou tyto principy neměnné a shodují se i v odlišných pojetích výkonu mezinárodní politiky.

Při analýze Monroeovy doktríny a období vlády George W. Bushe budu čerpat ze sekundární odborné literatury, oficiálních vládních listin a z přepisů veřejných projevů amerických státníků.

Předpokládaná struktura práce:

- 1) Úvod – vymezení tématu práce, představení výzkumného problému
- 2) Vymezení teoretického rámce
- 3) Analýza kořenů americké státnosti

3.1) Vize USA ve světě – způsob, jakým se USA vymezily v tehdejší mezinárodním prostoru

3.2) Úloha Spojených států – prvek poslání

- 4) Stručný historický přehled základních mezníků americké zahraniční politiky
- 5) Monroeova doktrína
  - 5.1) Zasazení do dobového kontextu
  - 5.2) Analýza ve stanoveném teoretickém rámci
- 6) Doktrína George W. Bushe
  - 6.1) Zasazení do dobového kontextu
  - 6.2) Analýza ve stanoveném teoretickém rámci
- 7) Porovnání výsledků
  - 7.1) Porovnání výsledků analýzy Monroeovy a Bushovy doktríny
  - 7.2) Srovnání výsledků analýzy s americkými ideologickými kořeny
  - 7.3) Shrnutí výsledků
- 8) Závěr
  - 8.1) Diskuse nad výsledky práce – ověření hypotézy
  - 8.2) Rekapitulace výsledků práce – závěr

Očekávané výsledky práce:

Od práce očekávám, že nabídne základní přehled a charakteristiku vývoje americké zahraniční politiky jak v rovině faktografické, tak v rovině ideologické. Soustředěním se na spor realismu s idealismem se pokusím osvětlit vzájemný vztah dvou významných myšlenkových proudů, které měly na americké myšlení o zahraniční politice zásadní vliv v průběhu její historie. Očekávám, že rovina izolacionismus-expansionismus zase ukáže střet mezi praktickou a ideologickou politikou, na ní tedy půjde velice dobře pozorovat myšlenkový vliv „otců zakladatelů“ a způsob, kterým ovlivňuje zahraničně-politická rozhodnutí a jejich rétoriku.

Přínos práce bude v tom, že ukáže, zda panuje v americkém diskurzu kontinuita myšlenek, zda stále stojí na myšlenkovém základu raných Spojených států. Toto zjištění může být užitečné pro pochopení americké zahraniční politiky jako celku, pro její lepší uchopení a snazší vykládání jejích cílů i v současné době.

Orientační seznam literatury:

ADLER, J. M. (ed.) (1974) *The Annals of America, Vol. 4 : 1797-1820, Domestic Expansion and Foreign Entanglements*. Chicago

BARŠA, P. (2003): *Hodina impéria: zdroje současné zahraniční politiky USA*. Brno

BARŠA, P. (2008): *Anarchie a řád ve světové politice*. Praha

- BARŠA, P. (2007): *Síla a rozum: Spor realismu s idealismem v moderním politickém myšlení*. Praha
- BRZEZINSKI, Z. (2008) *America and the World: Conversations on the Future of American Foreign Policy*. New York.
- FERGUSON, N. (2006): *Colossus : vzestup a pád amerického impéria*. Praha
- HUNTINGTON, S. (2005): *Kam kráčíš Ameriko? : krize americké identity*. Praha
- JAY, J.; HAMILTON A.; MADISON J. (1994) *Listy federalistů*. Olomouc
- JOHNSON, L .K. (1994) *America As a World Power: Foreign Policy in a Constitutional Framework*. New York.
- KAGAN, R. (2008): *Nebezpečný národ: Zahraniční politika USA 1700-1900*. Praha
- LOCKE, J. (1992) *Druhé pojednání o vládě*. Praha
- PAINE, T. (1984): *Common Sense*. New York
- TINDAL, G. B.; SHI D. E. (2008) *Dějiny spojených států amerických*. Praha
- TOCQUEVILLE, A. de (1992) *Demokracie v Americe I. a II*. Praha

Školitel:

Mgr. Jakub Franěk, PhD.